

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Den (in)konsekventa mikropolitiken

Konflikter och social kontroll på särskilda ungdomshem
utifrån ett interaktionistiskt perspektiv

Examensarbete för masterexamen i kriminologi, 30 hp

Kriminologi
Avancerad nivå
Vårterminen 2019
Albin Stenström

Sammanfattning

Denna studie syftar till att studera konflikter och social kontroll inom ungdomsvården utifrån ett interaktionistiskt perspektiv i termer av en institutionell mikropolitik. Ansatsen utmanar på så vis de dominerande individorienterade förklaringsmodellerna till konflikter inom ungdomsvården genom en analys av de förhandlingar, motstridiga intressen och maktkamper som är tätt förbundet med konflikter och social kontroll inom totala institutioner. Det inbegriper även ett intresse för vilken betydelse kön, ras/etnicitet och ålder får för den sociala kontrollen, och hur detta kan förstås. Studiens empiriska material utgörs av intervjuer med ungdomar och personal vid två särskilda ungdomshem för skolpliktiga flickor och pojkar.

Analysen visar att den institutionella mikropolitiken som berör konflikter och social kontroll kan förstås utifrån ett mellanmänniskt samspel. Regelbrott eller andra former av bekymmer kan möta helt olika åtgärder beroende på vem som står för bekymret, vilken relation denne har till personalen, samt dennes tidigare historik av bekvämsamt beteende. Även dimensioner av kön och ras/etnicitet får betydelse för hur konflikter hanteras, omtalas och definieras. En återkommande situation, tillika en central del av den sociala kontrollen, sticker dock ut i förhållande till en annars inkonsekvent mikropolitik. I situationer där personalen har "fått nog" tillämpas vad som kan beskrivas som en informell konfliktmall som inleds med att ungdomen förvisas till rummet och ansvaret för hur situationen utvecklas förläggs till ungdomen; ju mer motstånd från ungdomen, desto mera tvång från personalen.

Konfliktmallens konstruktion och de låsta positioner den ger upphov till är central för förståelsen av hur triviala regelbrott eller andra former av ordningsstörningar kan eskalera till situationer av nedläggningar och avskiljningar. Konfliktmallen formar också ungdomarnas (yt)anpassning till den sociala kontrollen och många väljer att foga sig under det hot om tvång som inledningsfrasen ("gå till ditt rum") signalerar. Studien visar även hur ungdomarna genom illegitima lekar och andra former av motstånd utmanar kontrollen och på så sätt bevarar och stärker sin egen självidentitet.

Nyckelord: Konfliktmall, social kontroll, totala institutioner, institutionell mikropolitik, särskilda ungdomshem

Innehållsförteckning

Inledning, syfte och frågeställningar	1
LVU och de särskilda befogenheterna	2
Teoretisk ram och tidigare forskning.....	3
En interaktionistisk utgångspunkt.....	3
Särskilda ungdomshem som Totala institutioner	4
Social kontroll som institutionell mikropolitik.....	6
Strukturella maktasymmetrier i en interaktionistisk analysram.....	8
Metod	11
Material.....	11
Intervjuerna	12
Val av intervjuer.....	13
Att (åter)använda material	15
Positionering – min förförståelse	16
Analysmetod och intervjuer som interaktionism	17
Analys	19
Den konsekventa mikropolitiken.....	20
Den inkonsekventa mikropolitiken	25
Anpassningsstrategier och den (in)konsekventa mikropolitiken	30
Avslutande diskussion.....	35
Referenser.....	38
Bilagor.....	42
Bilaga 1. Informationsbrev	42
1.1 Informationsbrev ungdomar	42
1.2 Informationsbrev personal LVU	43
Bilaga 2. Trygghetsplan.....	44
Bilaga 3. Intervjuguider.....	44
3.1 Intervjuguide ungdomar	44
3.2 Intervjuguide personal LVU	45

Inledning, syfte och frågeställningar

Statens Institutionsstyrelse (SiS) förfogar över 24 särskilda ungdomshem. Majoriteten av ungdomarna som placeras på dessa hem är tvångsomhändertagna enligt LVU, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Skälen för omhändertagande är oftast att ungdomen levt ett liv med brottsligt beteende och droger. Ungdomarnas problematik förstås till övervägande del utifrån teorier kring beteendestörningar och antisocialt beteende och behandlingen är inriktad på så kallade kriminogena faktorer (Vogel 2018:172). Förklaringar till konflikter inom ungdomsvården hemfaller i sin tur ofta i individorienterade förklaringsmodeller med moraliserande tendenser och koncentreras kring ungdomens historiska problematik – tillika skälet för placeringen (Wästerfors 2009:11f). Det senare är inte särskilt märkligt mot bakgrund av omständigheterna, men oaktat om en sådan modell accepteras så finns det tydliga problem med densamma. Ett individcentrerat perspektiv på konflikter inom ungdomsvården (jfr Jansson & Björk 2012; Långström 2003; Pelto–Piri et al. 2017) förbiser inte bara det mellanmännliga samspel som konstituerar en konflikt (Simmel 1908/1970). Det nonchalerar även den låsta institutionens inverkan på de individer som lever sina liv där under tvång, såväl som den asymmetriska maktrelationen som råder mellan institutionsmedlemmarna (jfr Foucault 1975/2004; Goffman 1961/2014).

Studiens syfte är att studera konflikter och social kontroll vid särskilda ungdomshem utifrån ett interaktionistiskt perspektiv. De särskilda ungdomshemmen förstås därmed som totala institutioner (Goffman 1961/2014) och den sociala kontrollen analyseras i termer av en institutionell mikropolitik. Det inbegriper även ett intresse för vilken betydelse kön, ras/etnicitet och ålder får för den sociala kontrollen och hur detta kan förstås. Begreppet mikropolitik har ett brett användningsområde och utgångspunkten här är Emerson & Messingers (1977) interaktionistiska analys av bekymrens mikropolitik. Utifrån ett sådant synsätt kan vi närma oss en analys av de förhandlingar, motstridiga intressen och maktkamper som är tätt förbundet med konflikter – och på så vis nå bortom individuella förklaringsmodeller. Det senare har nödvändigtvis inget egenvärde, men ”[d]et konstanta på en behandlingsinstitution måste inte alltid vara de enskilda individerna; istället talar mycket empiri för att det konstanta är återkommande situationer som i sig bör klagöras och studeras” (Wästerfors 2009:12). Studien kommer söka svar på följande frågeställningar:

Hur beskrivs konflikter och den sociala kontrollen på SiS särskilda ungdomshem av ungdomar och personal vid dessa institutioner, och hur kan deras berättelser förstås i termer av en institutionell mikropolitik?

Vilken betydelse får dimensioner som ras/etnicitet, kön och ålder för förståelsen av denna mikropolitik?

LVU och de särskilda befogenheterna

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller LVU, utgör det lagrum som socialtjänsten utgår från när de placerar ungdomar vid de särskilda ungdomshemmen¹, dessa kan även benämnas som 12 §-hem efter paragrafen som reglerar placeringsformen. Barn och ungdomar kan omhändertags för tvångsvård på två olika grunder. Det kan handla om svåra hemförhållanden och brister i omsorgen – de så kallade miljöfallen (§2). I denna studie är dock endast §3 aktuellt varvid ungdomen blivit omhändertagen på ”eget beteende” (SiS 2018).

3 § Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Placerings syfte är att ge ungdomarna ”behövlig vård” men den handlar också om att utöva inskränkningar i ungdomarnas personliga frihet och integritet. Lagstiftningen ger därmed utrymme för dessa institutioner att tillämpa långtgående befogenheter (Mattsson 2018:39f). De särskilda befogenheterna regleras i LVU (1990:52) och berör en mängd olika omständigheter, däribland kropps- och rumsvisitation, skyldighet att lämna prov på kroppsvätskor, vård i enskildhet, samt begränsningar i rörelsefriheten och för kontakter med omvärlden genom telefon, besök och granskning av brev. Avskildhet (§15c LVU) är en befogenhet som återkommer i denna studie. Skälet till isolering kan vara ”att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen” (Ibid). Avskiljningen får pågå i max fyra timmar och den unge måste kontinuerligt hållas under uppsikt av personalen, som ska avsluta avskiljningen så snart grunden för beslutet upphört (Mattsson 2018:52f).

¹ Det finns undantag (jfr Vogel 2012:14) men dessa saknar relevans i denna studie.

Teoretisk ram och tidigare forskning

En interaktionistisk utgångspunkt

Ett interaktionistiskt perspektiv kännetecknas av ett synsätt på människan som en aktivt handlande varelse. Våra handlingar baseras på vilken mening de har för oss, en mening som är under ständig förhandling då den omtolkas och konstrueras vid interaktioner med andra människor i konkreta situationer (Blumer 1969:2). I dessa situationer utövas ett tryck mot deltagarna som inbegriper mer omfattande historiska och kulturella kontexter. Handlingsalternativen är inte alltid givna, utan formas av situationen och utfallet av en sådan situation är inte sällan något annat än vad den handlande initialt avsåg. Detta kan förstås mot bakgrund av att människors handlingar ofta involverar andra människor och i vår tolkning av dessa situationer tenderar vi inte bara att tillskriva våra egna, utan även andras handlingar en mening och innebörd (Heidegren & Wästerfors 2008:225f). Vid såväl samarbeten som konflikter kan det beskrivas som att ”en människas handlande hakar tag i andras handlande” (Ibid:225). En konflikt konstitueras således av ett mellanmänniskt samspel – en form av social samvaro (jfr Simmel 1908/1970).

Ett sådant synsätt kontrasterar mot de dominerande individorienterade förklaringsmodellerna till konflikter inom ungdomsvården, vilka tonar ned betydelsen av det sociala livet på institutionen till förmån för ett fokus på ungdomarnas historiska problematik (jfr Jansson & Björk 2012; Långström 2003; Peltó-Piri et al. 2017). En modell som har goda förutsättningar att reproduceras då personalen exempelvis uppmanas att läsa på skriftlig dokumentation om de placerade ungdomarnas psykosociala historik (Wästerfors 2009:22). Huruvida den stående förklaringen till en konflikt söks i ungdomens tidigare sociala miljö eller om den härleds till en personlighetsstörning är av mindre vikt i sammanhanget. De deterministiska tendenserna sammanför dessa förklaringsmodeller som inte sällan bär moraliserande drag (Ibid:86). Det senare är inget nytt fenomen, utan det kan snarare betraktas som en rest av en moraliserande diskurs som har präglat synen på ”de mest svårfostrade” genom historien (Enell et al. 2018:290). I den mån betydelsen av det mellanmänniska samspelet lyfts fram i den här typen av förklaringar tenderar sökarljuset likväl att riktas mot individens historiska problematik. I ungdomarnas barndom eller familjebakgrund *hade* den ena eller andra interaktionen betydelse (Wästerfors 2009:22). När det analytiska intresset riktas mot att identifiera historiska orsaker i barndomen till det ”normbrytande beteendet” (jfr Andershed & Andershed 2005; Långström

2003) förbises inte bara det mellanmännsliga samspel som konstituerar en konflikt, utan framförallt hur den totala institutionen formar dessa konkreta situationer, såväl som människorna som befolkar institutionerna.

Särskilda ungdomshem som Totala institutioner

I *Totala institutioner* fokuserar Goffman (1961/2014) på institutioner för vuxna såsom fängelser, kloster och mentalsjukhus. Att studera särskilda ungdomshem som totala institutioner² är dock inget unikt för denna studie (jfr Enell 2018; Levin 1998; Pettersson 2017; Stokholm 2006; Wästerfors 2009). Mot bakgrund av diskussionen i föregående avsnitt är det viktigt att betona att Goffman inte enbart analyserar situationer i meningen mellanmännsliga möten, ansikte mot ansikte. Den totala institutionen i sig behandlas likaledes som en situation eller *sits*, som på olika sätt präglar institutionstillvaron (Heidegren & Wästerfors 2008:70f). Det kanske viktigaste särdraget i den totala institutionen är dess inneslutande karaktär som symboliseras av de ofta fysiska hindren, vilka utgör en barriär gentemot det sociala livet utanför institutionen (Goffman 1961/2014:13). Utöver låsta dörrar och fönster är många SiS institutioner placerade vid avlägsna platser på landsbygden, ofta i samma byggnader som historiskt förvarat ”de mest svåruppfostrade” – en geografisk placering som förstärker den totala institutionens avskiljande karaktär (Enell et al. 2018:286).

Den totala institutionen bryter ned de livssfärer som normalt präglar en människas liv. Vi tenderar att sova, studera, arbeta och engagera oss i olika fritidsaktiviteter, på olika platser, under olika auktoriteter. På den totala institutionen sker varenda fas av individens liv på en och samma plats – sammanförd med en massa andra människor som lever under samma strikt kontrollerande och byråkratiskt organiserade betingelser. Organiseringen underlättar personalens kontrollerande funktion och minsta avvikelse sticker ut i förhållande till de fogliga. Förhållandet konstituerar en grundläggande konflikt mellan båda dessa grupper som bidrar till stereotypa föreställningar åt vardera håll (Goffman 1961/2014:14ff).

Att komma till en total institution medför en rollförlust varvid individen berövas ”en viss fast social ordning i hans privata värld” (Ibid:19). Inskrivningsproceduren utgör startpunkten för en

² Fyra av ungdomarna i studien är placerade på öppna avdelningar varvid semi-totala institutioner kan ses som en mer adekvat beskrivning av dessa. Avdelningarna är dock låsta och ungdomarna kan endast lämna institutionen i samråd med personalen (se metodavsnitt för en närmare beskrivning).

förändring i vad Goffman (Ibid:20ff) benämner som individens moraliska karriär. Ungdomarna förväntas komma till insikt om att de behöver förändras i linje med vad personal och socialsekreterare identifierat som önskvärt beteende. Det kan beskrivas som en maktkamp om ungdomens självidentitet (Enell 2018:144f). De intagna anmodas i förlängningen till att ”styra sig själva” på ett för personalen ”dirigerbart sätt”. En sådan ordning kräver att både önskvärda och icke-önskvärda beteenden definieras och uppmärksammas genom belöningar och bestraffningar (Goffman 1961/2014:68).

Regler får således en central plats i organiseringen av den totala institutionen och det tycks inte finnas någon nedre gräns för vilka aspekter av livet på de särskilda ungdomshemmen som kan regleras (jfr Bergström & Rudqvist 2006:34; Åkerström & Wästerfors 2012:83). Att följa regelverket, och därmed undvika konflikter kräver en ständig ansträngning från den intagne (Goffman 1961/2014:38f). Den marginal som normalt finns för att ”rädda ansiktet” (lämna situationen, tjura, uttrycka sitt ogillande med dämpad röst) är kraftigt beskuren till följd av den totala institutionens inneslutande karaktär och liknande former av obstruktion kan utgöra skäl för olika former av bestraffningar eller uteblivna förmåner (Ibid:34).

Förmåner och bestraffningar tenderar i sin tur att formuleras ”i ett språk som återspeglar institutionens legitimerande syften” (Goffman 1961/2014:67). Inom SiS handlar det om en terminologi som alluderar till hjälp och behandling snarare än tvång och kontroll (jfr Laanemets & Kristiansen 2008:86f). Kontrollen är dock påtaglig på de särskilda ungdomshemmen och tar sig inte bara uttryck i det låsta skalet och personalens fysiska närvaro – larm och övervakningskameror utgör en ständig påminnelse om att kraftfulla tvångspraktiker kan aktiveras (Enell et al. 2018:285f). Säkerhetstänkandet är således utbredd vid de särskilda ungdomshemmen (jfr Ibid; Laanemets & Kristiansen 2008:83f; Wästerfors 2018:205ff) och tjänar enligt Goffman (1961/2014:66) ett viktigt syfte för att legitimera de ofta godtyckliga åtgärder som tillämpas för att uppnå de totala institutionernas officiella målsättningar. Det får en dubbel betydelse i så motto att det erbjuder skydd för personal, allmänhet och i någon mån de intagna, såväl som stöd för de metoder som tillämpas i säkerhetens namn.

Kravet på anpassning till den totala institutionen kan mötas på olika sätt. Goffman (1961/2014:50ff) urskiljer fyra idealtypiska strategier som tenderar att tillämpas av den intagne under olika faser av den ”moraliska karriären”. Den första strategin går ut på att den intagne ”drar sig undan situationen”, en form av regression som i Goffmans beskrivning gränsar till

apati, men han öppnar även upp för att strategin kan ta sig mindre långtgående uttryck. Den andra strategin benämns som ”den omedgörlige”. En hård och konfliktbetonad linje, som motsägelsefullt nog ofta innebär ett djupt engagemang i institutionen då motståndet kräver insikter i hur tillvaron på institutionen organiseras. Den tredje strategin benämns ”kolonisering” – ett mer vardagligt begrepp torde vara hospitaliserad eller institutionsskadad (Ibid:264). Till sist har vi den disciplinerades linje vilken benämns ”omvändelse”, varvid den intagne övertar personalens syn och försöker inta rollen som ”den perfekta intagne”. Alla dessa strategier utgör dock idealtyper och de flesta intagna omfamnar en kombination av dessa i sin strävan efter att lämna institutionen fysiskt och psykiskt välbehållna – vilket kan sammanfattas i att ”ligga lågt” (Ibid:51f).

Spänningarna mellan tillvaron på den totala institutionen och livet utanför används som ett strategiskt påtryckningsmedel i kampen för att förändra de intagna (Ibid:20). Tidigare studier har visat hur personalen använder förmåner som på olika sätt är kopplade till utevärlden som ett medel för förändring inom ungdomsvården (Pettersson 2017:46f; Wästerfors 2009:43). Förhållandet bidrar paradoxalt nog till att ungdomarna måste institutionaliseras för att få tillgång till åtgärder som minskar institutionaliseringen (Pettersson 2017:96). Sammantaget utkristalliseras vad Goffman (1961/2014:19) beskriver som en ”tvångsanstalt för förändring av människor”. Personalen väntas dock vara helt självreglerande och nyanställda behöver endast lära sig rutinen för att anpassa sig till livet på en total institution. De intagnas anpassningsstrategier bidrar dock till att verksamheten i förlängningen sällan lever upp till dess rehabiliterande målsättningar (Ibid:56). Pettersson (2017:43f) har i sammanhanget talat om en ytanpassning, dvs. att ungdomarna anpassar sig till institutionella regler och villkor snarare än att de genomgår en ”verklig förändring” (jfr Hill 2005:152ff). Vissa fogar sig dock inte. Konflikter är ofta ett resultat av ett motstånd mot den sociala kontrollen och det regelverk den inbegriper. I följande avsnitt problematiseras den sociala kontrollen i termer av en institutionell mikropolitik som karaktäriseras av situationsbundna och varierande åtgärder till följd av förhandlingar och maktkamper.

Social kontroll som institutionell mikropolitik

Naming something a problem has implications, prefiguring some solutions and removing others.
(Emerson & Messinger 1977:123)

Den ständiga övervakningen som är karaktäristisk för den totala institutionen medför att subtila skiftningar i ungdomarnas beteende kan bidra till en känsla hos personalen om att ”något inte står rätt till”. En irritation kanske sprider sig över ungdomens beteenden, men det är först när agenter för social kontroll – tillika personalen – besvarar problemet som det verkligen utkristalliseras och klart definieras. Problemet är således tätt förbundet med, och formas av, åtgärden som slutligen definierar problemet. Med utgångspunkt i denna institutionella mikropolitik (Emerson & Messinger 1977:123) formeras en betydligt mer komplex och djupare tolkningsram för konflikter och social kontroll vid totala institutioner som betonar makt, påverkan, kontroll och framförallt samspel. Ansatsen problematiserar även Goffmans (1961/2014:38f) betoning på reglernas betydelse och ger en vidare insikt i de förhandlingar och maktkamper som präglar konflikthanteringen vid totala institutioner.

I Wästerfors (2009) forskningsöversikt om konflikthantering i ungdomsvården diskuteras flera studier som analyserat den sociala kontrollen på dessa institutioner i termer av mikropolitik. En viktig aspekt som lyfts fram i denna forskning är hur det strikta och tillsynes allomfattande regelverket (jfr Goffman 1961/2014:38f) är föremål för ständiga förhandlingar mellan ungdomar och personal (Kivett & Warren 2002:5; Price 2005:47; Wästerfors 2009:113; Åkerström & Wästerfors 2012:74ff). Av det följer att den sociala kontrollen ständigt förändras och omförhandlas i ett mellanmänniskt samspel – analyser av det förstnämnda kan därmed inte skiljas från det senare och samma ”problem” kan mötas med olika åtgärder.

På det särskilda ungdomshemmet Silverbäcken (fingerat namn) finner Wästerfors (2009:48) att vägran att städa rummet i det ena fallet resulterar i en varning från personalen om att ungdomens inplanerade hemresa kan komma att ställas in (jfr Goffman 1961/2014:20). I ett annat fall hjälper personalen istället ungdomen att städa. Personalen kan även nonchalera ett brott mot ordningen för att undvika att situationen eskalerar, men även visa överseende då en annars skötsam ungdom bryter mot ordningen (Kivett & Warren 2002:6; Price 2005:47). Hur ett ”problem” hanteras och därmed definieras beror således på en mängd omständigheter; vem som står för bekymret, vilken relation hen har till personalen och dennes tidigare historik av bekymmersamt beteende (Emerson & Messinger 1977:125; Wästerfors 2009:49). Närvaron av andra ungdomar spelar också in eftersom kontrollen tenderar att vara dubbelriktad (Kivett & Warren 2002:5; Price 2005:47). Det senare utgör ett problem för personalen som söker upprätthålla bilden av sig själva som rättfärdiga och konsekventa (jfr Goffman 1961/2014:16).

Personalens åtgärder gentemot bekymmer kan delas upp i två kategorier – situationella och institutionella. Det senare innebär i regel att flera medlemmar ur personalen involveras i beslutet om vilken åtgärd som ska vidtas och åtgärderna tenderar att vara av den karaktären att de sträcker sig utöver situationen och resulterar i skriftlig dokumentation (Price 2015:61). Inom SiS kan det exempelvis handla om avskiljningar. Situationella åtgärder karaktäriseras av en omedelbarhet och tar ofta sikte på triviala regelbrott i institutionsvardagen. Här handlar det om mindre formaliserade former för kontroll som har sin utgångspunkt i ett spontant samspel mellan personal och ungdom där den sociala ordningen förhandlas fram (Ibid:47f).

Att i en konfliktsituation söka stöd från tredje part är en central del i bekymrens mikropolitik (Emerson & Messinger 1977). Huruvida den tredje parten lyckas definiera konflikten beror på dennes maktposition visavi de ursprungliga konflikttagarna. En person med formell auktoritet såsom personalen har helt andra möjligheter att definiera konflikten och behöver inte söka deltagarnas samtycke i lika hög utsträckning som någon som saknar den auktoriteten, exempelvis en annan ungdom. I det fall åtgärden från tredje part är entydigt riktad mot en av deltagarna i konflikten (jfr Wästerfors 2009:55f), exempelvis att personalen väljer att avskilja en av ungdomarna i en konflikt, omvandlas den andra parten till ett offer för en avvikare och det blir tydligt för alla inblandade vem som utgjorde ”problemet” (Emerson & Messinger 1977:121).

Strukturella maktasymmetrier i en interaktionistisk analysram

Micro-situational encounters are the ground zero of all social action and all sociological evidence. Nothing has reality unless it is manifested in a situation somewhere. (Collins 2004:259)

Strukturer kan förstås som något som händer hela tiden. I konkreta situationer reproduceras strukturella maktasymmetrier genom föreställningar om bland annat klass, kön, ras/etnicitet, och ålder. I den meningen utgör strukturer ”både en miljö för och en produkt av människors interaktioner” (Heidegren & Wästerfors 2008:227). Dessa föreställningar är av betydelse för hur ungdomsvården organiseras, vilken problematik som tillskrivs ungdomarna och hur denna hanteras (Basic 2010; Gruber 2013, 2018; Laanemets & Kristiansen 2008; Pettersson 2009; Vogel & Gruber 2018; Åkerström & Hambert 2016). Konflikter på särskilda ungdomshem kan därmed inte lyftas ur det omgivande samhället – lika lite som de kan isoleras från institutionen eller den konkreta interaktionen som konstituerar konflikten (Wästerfors 2009:9). Ett analytiskt fokus på hur föreställningar om kön, ras/etnicitet och ålder omtalas och tillskrivs olika

betydelser i berättelserna om konflikterna är därmed centralt för att förstå olika dimensioner av den institutionella mikropolitiken³.

I den mån studiens empiriska material tillåter inspireras analysen av ett intersektionellt perspektiv som kännetecknas av ett fokus på hur dessa maktrelationer samverkar och förutsätter varandra i en förstärkande process (Mattsson 2015:11). I den tidigare forskningen kring särskilda ungdomshem diskuteras sällan betydelsen av ålder explicit. Det finns en medvetenhet kring att de placerade är barn och unga men åldersvariationer dem emellan eller i relation till personalen tycks, med några undantag, lämnas utan intresse (jfr Hill 2005; Gruber 2013; Laanemets & Kristiansen 2008). Underordningen som följer av ålder är övergående till skillnad från de exploateringsrelationer som uppstår i förhållande till kön, klass och ras/ethnicitet (de los Reyes & Mulinari 2005:40). Det exkluderar inte ålder som analysenhet, men kan betraktas som en bidragande orsak till att ålder inte uppmärksammas i högre grad inom ungdomsvårdsforskningen.

När betydelsen av ålder synliggörs handlar det främst om intersektionella ansatser där ålder analyseras i relation till kön och sexualitet. I Grubers (2013:65f) intervjuer med manlig personal vid särskilda ungdomshem beskrivs ung kvinnlig personal som ett ordningsproblem som dessa män tvingas hantera – i synnerhet om kvinnorna omtalas som attraktiva då de placerade pojkarna antas känna ett begär. De normativa föreställningarna kring kön och (hetero)sexualitet framträder tydligt då varken yngre män eller äldre kvinnor i personalen beskrivs som ett problem i sammanhanget. De placerade pojkarnas begär framträder uteslutande som en förklaringsmodell till konflikter där unga (attraktiva) kvinnor i personalen på något sätt är involverade.

Det analytiska intresset kring kön utgår från att det är något som konstrueras, fostras och socialiseras. Föreställningar om kön får betydelse för hur vi handlar och tänker och dessa föreställningar varierar beroende på historisk, kulturell och social kontext (Mattsson 2015:47). Kön är som tidigare nämnts centralt i organiseringen av ungdomsvården vilket den könsseparerade vården är det tydligaste uttrycket för (Vogel & Gruber 2018:61). Kritikerna menar dock att ungdomsvården i stort är organiserad utifrån en manlig norm som tar sikte på

³ Det är högst troligt att även klass är av betydelse i sammanhanget. Även om dessa institutioner främst befolkas av arbetarklassen (jfr Vogel 2012; Vogel & Gruber 2018) så omtalas det inte i intervjuerna och utelämnas därmed ur analysen.

pojkaras behov. Pojkarna placeras i högre utsträckning för brottsligt beteende medan flickor är överrepresenterade vid placeringsgrunden ”annat socialt nedbrytande beteende” (Ibid:64f; Ulmanen & Andersson 2006:72f). Ungdomsvårdens könade strukturer bidrar till att flickorna framstår som avvikande då deras beteende bryter mot en normativ femininitet – ett viktigt syfte med institutionsvistelsen blir således att återsocialisera flickorna in i en *respektabel* femininitet. Om pojkarnas beteende upplevs som problematiskt beskrivs det istället som en oönskad förstärkning av en annars acceptabel och traditionell maskulinitet (Ericsson & Jon 2006:126).

Den konventionella synen tar sig även uttryck i kontrollen av ungdomarna varvid flickorna ska skyddas från sig själva och personalen ska skyddas från pojkarna. Det straffande och kontrollerande inslaget ses således vara mer framträdande på institutioner för pojkar. När det kommer till flickorna finns en mjukare framtoning – de ses som mer ömtåliga och vården tenderar således att individualiseras och psykologiseras i större utsträckning (Laanemets & Kristiansen 2008:90f). De särskilda befogenheterna tillämpas också i högre grad gentemot pojkarna. Vad gäller avskiljningar är förhållandet dock det omvända. Flickorna avskiljs i högre utsträckning och tenderar dessutom att i genomsnitt vara betydligt yngre än de pojkar som avskiljs (Mörner & Björck 2011:4f; SiS 2018:36). Reproduktionen av traditionella maskuliniteter och femininiteter avspeglas även i personalens kontrollarbete. Den manliga personalen ses som en garant för säkerhet och konflikthanteringen beskrivs som fysisk och konfrontativ. Kvinnorna görs istället till företrädare för en konflikthantering som förstås som strategisk, verbal och relationell (Vogel & Gruber 2018:68). Kvinnornas förment resonerande framtoning kan betecknas som ett ”mjukgörande medel” i förhållande till männen (Pettersson 2009:98f). Sammantaget framträder en komplementär bild av kön där män och kvinnor görs till varandras motsats och komplement vilket reproducerar en stereotyp förståelse för kön på institutionerna (Laanemets & Kristiansen 2008:10).

Ras/etnicitet ska förstås som något som görs genom handlingar och tal i mellanmänniska interaktioner. Dessa kategoriseringar är situationsbundna, föränderliga och innebär ett skillnadsgörande som är tätt förbundet med samhällets maktrelationer – en underordning som kan ta sig uttryck genom rasism och diskriminering (Wikström 2009:21). En sådan förståelse står i kontrast till en essentiell syn på ras/etnicitet som något statiskt som även kopplas till vissa egenskaper (Gruber 2013:11). Föreställningar om ras respektive etnicitet får dock högst reella konsekvenser och som grund för skillnadsskapande och hierarkisering mellan människor är de sociala konsekvenserna av dessa föreställningar jämförbara (Wikström 2009:41) - därmed

används begreppet ras/etnicitet. Hall (1997:257) betonar att stereotypa föreställningar om ras/etnicitet ingår i upprätthållandet av en social och symbolisk ordning som sätter upp en gräns mellan normal och avvikande, om oss och de andra. Denna andrafiering skapar ett föreställt ”vi” som signalerar en distans, varvid diskussioner kring betydelsen av ras/etnicitet i princip uteslutande aktualiseras i relation till minoriteter (Hylland Eriksen 2010:5). Detta finner även Gruber (2013:37) inom ungdomsvården. I den mån majoriteten betonas är det i relation till minoriteten genom skillnadsgörande dikotomier om vår kontra deras kultur. Personalens tendens att knyta ungdomarnas problem och konflikter inom ungdomsvården till ”kulturkrocken” kan ses som ett exempel på detta varvid kulturförklaringar förbehålls de ungdomars som identifieras med en invandrarbakgrund (Åkerström & Lambert 2016:56). Gruber (2013:37f) beskriver även hur personal med utländsk bakgrund tillskrivs en kulturkompetens varvid denne förväntas agera som en typ av resurs för institutionen i att överbrygga olika konflikter som sätts i samband med ”kulturkrocken”.

Metod

Material

Studiens empiriska material utgörs av kvalitativa intervjuer som är insamlade inom ramen för ett större forskningsprojekt vid Kriminologiska Institutionen, finansierad av SiS. Syftet med projektet är att studera användningen av den så kallade trygghetsplanen – ett verktyg för konflikthantering – inom ungdomsvård (LVU) och missbruksvård (LVM) i SiS regi, utifrån ett intersektionellt genusperspektiv (Kriminologiska Institutionen 2017). Projektet är etikprövat av den regionala etikprövningsnämnden (dnr 2017/142-31) och det täcker även in syftet med förevarande studie. Etiska överväganden som uppkommit i denna studie görs löpande i texten. Materialet utgörs av intervjuer med ungdomar/klienter och personal vid SiS institutioner. När jag trädde in i projektet som forskningsassistent i januari 2018 var materialet på ungdomssidan (LVU) redan insamlat och det återstod att transkribera intervjuerna. Den följande beskrivningen av datainsamlingen baseras därmed på samtal med projektledaren, Tove Pettersson, och koncentreras till ungdomssidan mot bakgrund av urvalet i förevarande studie.

För att etablera kontakt med institutionerna krävdes att institutionscheferna godkände att studien genomfördes vid respektive institution. De fungerade således som grindvakter. En roll

som därefter övertogs av kontaktpersoner i personalen vid respektive institution. Kontaktpersonerna distribuerade informationsbrev (se bilaga 1) om studien, samt tillfrågade ungdomar och personal om de ville låta sig intervjuas. Ett kriterium för urvalet av personal var erfarenheter av institutionsvardagen och för ungdomarna gällde att de hade gjort trygghetsplanen. Trygghetsplanen görs normalt sett de första dagarna på ungdomarnas placering och består av ett antal frågor om hur de vill bli bemötta vid konflikter och vad de själva och personalen kan göra för att undvika konflikter (se bilaga 2). I praktiken handlade det således om att intervjupersonerna inte var nyanställda eller att de nyligen placerats på SiS.

Att företrädare för institutionen fungerat som grindvakter är inte helt oproblematiskt då det finns en risk för att ungdomar och personal som på olika sätt är kritiska mot tillvaron på institutionen inte blivit tillfrågade (jfr Wästerfors 2007:104). Det ska dock föras fram att intervjuerna genomfördes i enrum och såväl personal som ungdomar är i olika avseenden kritiska mot tillvaron på institutionerna. Även om det inte kan ses som en garant för att urvalet inte blivit styrt och än mer kritiska röster tystats så finns det inget som tyder på det. En annan problematik som härrör från att kontaktpersoner ur personalen rekryterat intervjupersonerna är att övrig personal kan ha upplevt att det fanns ett krav att ”ställa upp”, vilket kan ha gjort det svårare att tacka nej till medverkan (jfr Pettersson 2009:32). Generellt gäller dock att det har varit svårt att få personal att medverka – skälet som angivits har ofta varit tidspress.

Intervjuerna

Intervjuerna genomfördes under hösten 2017 vid fyra olika särskilda ungdomshem och kan beskrivas som semistrukturerade då de koncentreras till tre olika teman: Konflikter, sammansättning (kön, ålder, födelseland m.m.) och trygghetsplanen. Konflikter utgör en form av huvudtema då frågor kring trygghetsplanen och institutionsmedlemmarnas sammansättning behandlar dess betydelse för hur konflikter uppstår och hanteras på institutionerna. Intervjuguiden (se bilaga 3) bestod av ett antal färdigformulerade frågor kring varje tema, men intervjuaren förhöll sig relativt fritt till dessa formuleringar såväl som till intervjuguidens kronologi. Den relativt öppna strukturen på intervjuerna bidrog till att dessa delvis frångick en fråga-svardialog och istället antog karaktären av ett samtal där ungdomarna och personalen i vissa delar blev medkonstruktörer till intervjufrågorna (jfr Aspers 2011:143). Det medgav även en öppenhet för att följa upp alternativa spår som lyftes av ungdomarna och personalen vilket

bidrog till att intervjuerna delvis utvecklades åt olika håll. Även om alla teman diskuteras så varierade därmed intervjuerna i såväl längd (20 till 80 minuter) som innehåll.

Beskrivningar av intervjuerna som ett ”samtal” skymmer lätt de strukturella positionerna i dessa situationer och den maktasymmetri som präglar forskningsintervjun (jfr Kvale & Brinkmann 2014:51). Maktasymmetrin framträdde tydligast i relation till personalen och jag tolkar det som att många i personalen, i synnerhet i inledningsskedet av intervjuerna, upplevde det som att de blev granskade i sin yrkesutövning – exempelvis försäkrade personal ofta att de var trygga med hur de särskilda befogenheterna används. Generellt är min upplevelse dock att personalen frångick denna mer reserverade hållning ju längre intervjuerna pågick. Förhållandet får dock betydelse för den kunskap som produceras i interaktionen under intervjun och det är rimligt att personalen i egenskap av företrädare för SiS förmedlat socialt önskvärda berättelser. Det senare gäller även för ungdomarna men det är ingenting jag uppfattar i intervjuerna. Här finner jag snarare en vilja att berätta och inte sällan rör dessa berättelser svåra situationer och perioder under deras liv.

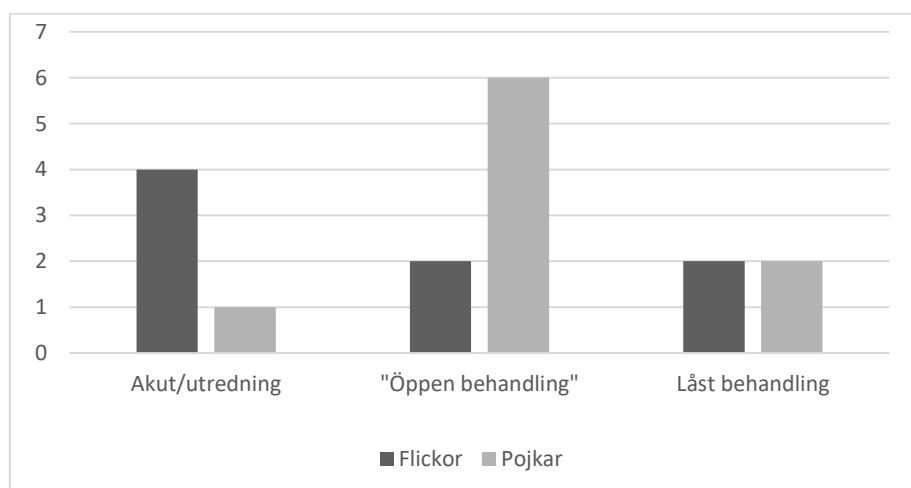
Intervjuerna har transkriberats av mig och ytterligare en forskningsassistent utifrån tydliga instruktioner från projektledaren. Transkriberingen har skett ordagrant. Samtliga insticksord (mm, ja, etc.) har skrivits ut och betoningar samt pauser längre än tre sekunder har markerats. Även kortare pauser eller vissa former av läten har markerats ut om de bedömts vara meningsbärande – skratt och ironi har genomgående markerats (jfr Aspens 2011:156). När detta arbete genomfördes hade jag inte denna studie för ögonen varför jag har lyssnat igenom samtliga intervjuer under analysarbetet. Jag kunde även konstatera att det inte fanns någon nämnvärd skillnad på de transkriptioner jag respektive min kollega utfört. För att öka läsbarheten har citaten som presenteras i text justerats för talspråk i vissa delar. Information (namn, platser m.m.) som riskerar att identifiera intervjupersonerna har anonymiserats.

Val av intervjuer

I den ursprungliga studien ingår totalt fyra särskilda ungdomshem. Mot bakgrund av förevarande studies omfattning och tidsåtgång begränsades urvalet till intervjuer med ungdomar och personal från två särskilda ungdomshem för skolpliktiga pojkar respektive flickor. SiS har sammantaget sju institutioner av den här typen och det är inte ovanligt att intervjuerna innehåller berättelser om tidigare anställningar eller placeringar inom SiS.

Urvalsförfarandet medger dock inte att resultatet från studien kan betraktas som representativt för SiS i stort. Däremot kan vi tala om en möjlig teoretisk generalisering varvid materialet generaliseras till olika teoretiska idéer och koncept (Steffensmeier & Ulmer 2005:10). I den meningen finns det en möjlighet att resultatet från studien säger någonting mer – något som kan vara giltigt för konflikter vid andra institutioner och för dem som befolkar dessa (jfr Ibid). Det är sin tur beroende av intervjuernas och analysens kvalitet, och kanske framförallt hur de uppenbara begränsningarna med att göra interaktionistiska analyser av ett intervjumaterial hanteras (Kvale & Brinkmann 2014:295; Wästerfors 2007:53).

I denna studie ingår intervjuer med sjutton ungdomar⁴– åtta flickor och nio pojkar, samt nio personal, varav fem män och fyra kvinnor. Intervjumaterialet omfattar drygt 450 transkriberade sidor (Times New Roman 12 pkt). Alla ungdomar i urvalet är placerade med tvång, placeringen sker mot deras vilja och deras rörelsefrihet är kraftigt begränsad. Formerna för placeringarna varierar vilket åskådliggörs i figur 1 nedan. Urvalet medger dock inga direkta jämförelser mellan de olika placeringsformerna. Fem ungdomar är antingen placerade akut eller för att socialtjänsten begärt att de ska utredas vilken fortsatt vård och behandling de ska ges – utredningstiden är åtta veckor (SiS 2018:12). Dessa placeringsformer är låsta och hälften av ungdomarna i urvalet är därmed placerade under låsta former. Även den ”öppna behandling” sker på låsta avdelningar men med möjlighet för ungdomarna att i samråd med personalen lämna dessa.

Figur 1. Former för placering efter kön.

⁴ Ytterligare en ungdom intervjuades vid de institutioner som ingår i urvalet, men denna intervju fanns inte tillgänglig mot bakgrund av att projektledaren lovat ungdomen att endast intervjuaren och transkriberaren (min kollega) skulle få ta del av inspelningen.

Att både flickor och pojkar representerades i urvalet var ett viktigt kriterium då ett syfte med studien är att undersöka betydelsen av kön i relation till mikropolitiken. Vad gäller personalen är som tidigare nämnts både män och kvinnor representerade vid respektive institution. Uppgifter om ålder saknas för vissa av ungdomarna och personalen. Projektledaren har bedömt ungdomarnas ålder till mellan 12–16 år och personalens från 28–60 år och i vissa fall finns även information om deras födelseland. Det är viktigt att urvalet är heterogent med avseende på kön, ras/etnicitet och ålder men eftersom jag inte har full information kring hur urvalet fördelas utifrån dessa dimensioner koncentreras det analytiska fokuset på huruvida ungdomar och personal *tillskriver* det betydelse.

Gemensamt för ungdomshemmen i urvalet är att de hanterar de allra yngsta som placeras på SiS och det förekommer att en 12-åring placeras tillsammans med någon som är 16 år gammal – enligt personalen har barn så unga som 9 år placerats på de aktuella institutionerna. Ålderskillnader på bara ett par år får ofta en större betydelse i unga år och valet av dessa institutioner motiveras delvis av intresset att undersöka betydelsen av ålder. Urvalet är därmed delvis teoretiskt då det motiveras av att det eventuellt infriar ett analytiskt intresse (Wästerfors 2007:104). Att inkludera de allra yngsta i urvalet handlar också om att söka utmana klassiska maktrelationer där vissa gruppers erfarenheter efterfrågas på bekostnad av andras. Det handlar om att lyfta fram en grupp som kan beskrivas som samhällets mest maktlösa och låta de komma till tals. Om att tillvarata barn och ungas expertis när de kommer till dem själva (Tiby 2006:92f).

Att (åter)använda material

Att utgå från en annan forskares material är inte helt oproblematiskt. Det gäller i synnerhet kvalitativa metoder, där forskaren ofta lyfts fram som det viktigaste verktyget (Kvale & Brinkmann 2014:176; Lander 2006:21). En uppenbar utmaning med ansatsen är att frågorna redan är ställda och det finns ingen möjlighet att styra över innehållet i intervjuerna. Kunskapsproduktionen sker i interaktionen i intervjusituationen och även om jag på basis av dessa berättelser kan föreställa mig situationerna som beskrivs så har vi i ett metodologiskt hänseende inte lämnat intervjusituationen (jfr Wästerfors 2007:105) - att jag inte är en del av den interaktionen är således en begränsning. Intervjuerna sker inte heller i ett vakuum. Besöken på institutionerna ger en inblick i vardagliga aktiviteter och relationer mellan institutionsmedlemmarna. Inte sällan för forskaren informella samtal i anslutning till intervjuerna vilket bidrar till förförståelsen och i förlängningen de tolkningar som görs av det

studerade fenomenet – oaktat om metoden är etnografisk eller endast utgörs av intervjuer (Fielding & Fielding 2000:678f). Utgångspunkten för dock med sig vissa fördelar. Det är enklare för mig att behålla en distans till intervjupersonerna då jag endast läst och lyssnat på intervjuerna. Det är dock inte liktydigt med en distans till materialet – under analysarbetet har jag ”umgåtts” med materialet i åtskilliga timmar (jfr Rennstam & Wästerfors 2018:80).

Silverman (2010: 20) intar en pragmatisk hållning i frågan och menar att det nödvändigtvis inte finns något egenvärde i att forskaren själv har genererat materialet. Det som är avgörande i slutändan är snarare analysens kvalitet och merparten av tiden borde avsättas för att analysera materialet och formulera slutsatser. Fielding och Fielding (2000:678) lyfter även fram fördelarna med nya analyser av redan insamlat material när det kommer till svårtillgängliga miljöer eller känsliga ämnen, vilket får sägas vara fallet här. En ansats som söker utvinna så mycket som möjligt från materialet respekterar även sensibiliteten hos såväl grindvakter som intervjupersoner och bidrar till att de inte överforskas (Ibid) – vilket kan ses som en baksida av samhällsvetenskapernas ambition att lyfta fram marginaliserade gruppers perspektiv.

Studien är dock inte att betrakta som en sekundäranalys (jfr Corti & Thompson 2012). Materialet har ännu inte genererat några publikationer och projektledarens analysarbete pågår parallellt med denna studie. Dock med en annan teoretisk ram och med ett tydligt syfte att studera användningen av trygghetsplanen på SiS olika institutioner. Möjligheterna till att bidra med alternativa perspektiv till det ursprungliga projektet var därmed öppna (jfr Fielding & Fielding 2000:678). Utifrån förutsättningarna blev materialet den givna utgångspunkten för studien. Arbetsgången kan liknas vid Beckers (2008:133) beskrivning av baklängesarbete. Det förutsätter en så öppen läsning av materialet som möjligt. Forskaren ska betrakta materialet som svaret på en fråga och utmaningen ligger i att hitta själva frågan. En mer detaljerad beskrivning av hur baklängesarbetet använts i studien ges under avsnittet om analysmetod.

Positionering – min förförståelse

Diskussionen ovan om att mitt tillvägagångssätt medger en distans till intervjupersonerna ska inte förstås som en ansats att skriva mig fri från hur min egen förförståelse och teoretiska positionering ofrånkomligen påverkar analysen av materialet. Törnqvist (2017:95) menar att det är forskarens tolkning av vad som sägs i intervjuer som utgör själva kunskapsbidraget. I den meningen är jag, eller snarare min tolkande praktik, det viktigaste verktyget (jfr Kvale &

Brinkmann 2014:176; Lander 2006:21). Jag skriver utifrån en kritisk kriminologisk tradition som förenas i ett fokus på hur ojämlika maktstrukturer – baserade på klass, kön, ras/etnicitet, ålder och andra intersektioner – formar den samhälleliga synen på brottslighetens orsaker och kontrollen av densamma (Lilly, Cullen & Ball 2015:208). Dessa ojämlika maktstrukturer får konsekvenser på mikronivån och kommer till uttryck i mellanmänniska konflikter. Jag intar därmed ett interaktionistiskt perspektiv i min syn på konflikter som något så enkelt som ett mellanmänniskt samspel (jfr Simmel 1908/1970).

Utifrån mitt perspektiv handlar det om möjliga handlingsalternativ i konkreta situationer – om den ojämnt fördelade makten att definiera konflikter och hur det får effekter på hur konflikter omtalas och beskrivs i de berättelser som utgör studiens material. Det beskrivna baklängesarbetet (Becker 2008:133) är därmed inte synonymt med att låta materialet ”tala i sin egen rätt”. Även om ambitionen är att göra en så öppen läsning som möjligt av materialet så omvandlas ett socialt problem (dvs. konflikter vid särskilda ungdomshem) till ett forskningsproblem när det formuleras i relation till existerande litteratur på området (Rennstam & Wästerfors 2015:24f). I den meningen är min förförståelse delvis teoretisk och bildar tillsammans med min vardagsförståelse den tolkningshorisont som jag analyserar berättelserna utifrån (jfr Aspers 2011:38).

Analysmetod och intervjuer som interaktionism

Ingången till denna studie var först att studera uppfostran på särskilda ungdomshem utifrån ett genusperspektiv. Efter en inledande genomläsning av materialet insåg jag dock att det jag trodde mig minnas som ett genomgripande tema från transkriberingen bestod av ett enskilt citat. Beckers ”baklängesarbete” (2008:133f) var i den meningen inget ”knep” utan snarare en adekvat beskrivning av mitt tillvägagångssätt. Jag betraktade materialet som svaret på en fråga som det gällde att hitta. Ett centralt tema i intervjuerna är konflikter och efter en öppen läsning av materialet insåg jag att berättelser om konflikter och konflikthantering vid dessa institutioner också är en berättelse om social kontroll. Parallellt började jag läsa in mig på teori och tidigare forskning kring konflikter och sociala kontroll inom ungdomsvård och utvecklade syfte och frågeställningar. Snarare än en rent induktiv process karaktäriserades således arbetet av en växelverkan mellan empiri och teori, vilket ligger närmare ett abduktivt förhållningssätt (Alvesson & Sköldberg 2008:56).

Den inledande kodningen var bred och syftet var framförallt att sortera materialet utefter typer av situationer (jfr Becker 2008:57), och reducera materialet – berättelser som inte hade någon bäring för studiens syfte föll därmed bort (Rennstam & Wästerfors 2018:181f). Givet studiens interaktionistiska utgångspunkt fokuserades kodningen på berättelser om konkreta situationer av mellanmänniskt samspel. Konflikter mellan ungdomar och personal, konflikter mellan ungdomar, avskiljningar och nedläggningar utgjorde en form av preliminära teman och dessa kodades in efter kön och även efter personal/ungdom genom analysprogrammet Nvivo. Därefter följde upprepade noggranna genomläsningar av respektive tema och jag noterade då ett fenomen som konsekvent återkom i situationer där personalen ”fått nog”. Idéerna kring detta fenomen kom att utvecklas till ett begrepp som jag benämnde ”konfliktmallen”. När jag definierat konfliktmallen följde nya analyser av interaktionerna i ljuset av det nya begreppet och efter ytterligare genomläsningar började jag relatera materialet till teoretiska nyckelbegrepp. I denna växelverkan mellan teori och empiri tog slutligen studiens tre teman form, vilka presenteras närmare i nästa avsnitt (jfr Bečević 2015:115; Hill 2005:63f)

Kodningen och analysarbetet influerades av Ezzys (2002:86ff) beskrivningen av tematisk analys och det finns således ett fokus på ”vad” intervjupersonerna berättar om. Samtidigt har jag influerats av Gubrium & Holstein (1997:164) och även intresserat mig för ”hur” de berättar. I en diskussion kring intervjustudier i en interaktionistisk ram argumenterar Järvinen (2005:45f) för att forskaren inte bör förlora sig i ”hur” någon berättar utan snarare sträva efter att infoga det som en del i analysen av ”vad” som berättas. En interaktionistisk analys av intervjuer behöver på så vis inte utesluta själva intervjusituationen – samtidigt som ”vad” som sägs kan sättas i första rummet (Wästerfors 2007:54). I den här studien är det främst vid analyser av fraser och ordval som intervjusituationens samspel betonas. Här närmar vi oss en konstruktivistisk (eller konstruktivistisk–interaktionistisk, se Järvinen 2005:27) förståelse för språket varvid berättelserna både ses reflektera och skapa den sociala verkligheten (Ibid:39).

Avslutningsvis bör det föras fram att intervjuer inte utgör den ideala metoden för interaktionistiska analyser. Fältanteckningar från en observation torde vara lämpligare men dessa är likväl behäftade med metodologiska problem, observatören kan exempelvis missuppfatta konfliktsituationer. Materialet för studien får dock ses som ”nästbäst” då studieobjektet är intervjupersonernas muntligt gestaltade interaktioner. För att dessa ska diskvalificeras som studieobjekt krävs dock ett synsätt som medger en skarp tudelning mellan handling och berättande (Wästerfors 2007:53f). Det senare är inte förenligt med ett

interaktionistiskt perspektiv på berättelser då dessa istället ses som en produkt av en människas inre liv och dennes erfarenheter av interaktioner med omgivningen – vilka utgöra parallella processer som *inte* kan åtskiljas (Bečević 2015:53). I sammanhanget bör det tilläggas att diskussioner kring intervjupersonernas ”berättelser” inte ska förstås som ett kriterium för struktur i termer av den narrativa analysens ”bounded stories” med en tydlig början, mitt och slut (Riessman 2008:41).

Analys

En viktig utgångspunkt för studien var att problematisera de dominerande individorienterade förklaringsmodellerna till konflikter på särskilda ungdomshemmen mot bakgrund av ett analytiskt fokus på kontextens betydelse (den totala institutionen) och synen på konflikter som ett mellanmänniskt samspel. Förklaringsmodeller som tar sikte på ungdomarnas historiska psyko-sociala problematik finns dock representerade i materialet. Dessa handlar ofta om att konfliktnivån bestäms av ungdomsgruppens sammansättning med avseende på tidigare problematik eller att många ungdomar med olika typer av psykiatriska diagnoser är placerade på avdelningen samtidigt. Det är könsstereotypa beskrivningar av ”*jobbiga flickor*” med självskadebeteende som behöver skyddas från sig själva och ”*gängkillar*” som utgör ett hot mot varandra och personalen. Signifikativt för dessa förklaringar är dock att de i princip aldrig knyts till en enskild konflikt eller ungdom.

När såväl personal som ungdomar berättar om konkreta konfliktsituationer betonas snarare det mellanmänniska samspelet som beroende på dess karaktär bidrar till att en situation avtar eller eskalerar. Dessa berättelser utgör en viktig påminnelse om att: ”Det konstanta på en behandlingsinstitution måste inte alltid vara de enskilda individerna; istället talar mycket empiri för att det konstanta är återkommande situationer som i sig bör klargöras och studeras.” (Wästerfors 2009:12). Konflikter mellan ungdomar är betydligt mer sällsynt än de ofta dagliga konflikterna mellan den kontrollerande personalen och de kontrollerade unga – på den punkten är såväl ungdomar som personal rörande överens, även om de förlägger orsakerna till konflikter hos varandra. Inte sällan handlar konflikterna om triviala regelbrott och andra avsteg från den sociala ordning som personalen söker upprätthålla. Det ger vid handen att vi kan närma oss dessa återkommande situationer genom ett analytiskt fokus på den sociala kontrollen.

På de särskilda ungdomshem som studeras i materialet är den sociala kontrollen enhetlig, återkommande och konsekvent, men samtidigt oförutsägbar, varierande och under ständig förhandling i ett mellanmänniskt samspel. Situationella och institutionella åtgärder varierar och överlappar varandra i ett kontrollarbete som ungdomarna understundom låter sig kuvas under och understundom gör motstånd mot, vilket tar sig uttryck i varierade former av anpassningsstrategier. Dessa förhållanden kommer att analyseras i tre följande teman. Tematiseringen är kumulativ i så motto att det första temat: *Den konsekventa mikropolitiken* bidrar till förståelsen för det andra temat: *Den inkonsekventa mikropolitiken*. Dessa tecknar sammantaget bilden av den sociala kontrollen som ungdomarna möter och i det avslutande temat står deras *Anpassningsstrategier* i fokus. För att tydliggöra om personalen som citeras arbetar på en institution för pojkar eller flickor följs deras namn av PF (personal flickor) eller PP (personal pojkar). Materialet består av 26 intervjuer med ungdomar och personal – alla citeras inte. De citat som lyfts fram är dock representativa för materialet i stort om inget annat anges. Kortare citat (ord, fraser) från ungdomar och personal är *kursiverade* i brödtexten.

Den konsekventa mikropolitiken

På ett plan är den sociala kontrollen på de särskilda ungdomshemmen oerhört precis, närmast mekanisk. Det gäller tillämpningen av vad jag har valt att kalla för konfliktmallen. Denna informella mall aktualiseras i situationer där personalen har "fått nog", då ska ungdomen gå in på rummet. Om ungdomen inte går självmant gäller följande: (1) transport till rummet med tvång, (2) nedläggning/fasthållning och sen transport till rummet eller avskiljningen (3), alternativt först transport till rum och därefter till avskiljningen. När exakt personalen har "fått nog" och väljer att tillämpa konfliktmallen varierar kraftigt (se avsnittet om den inkonsekventa mikropolitiken⁵), men när den väl aktualiserats förändras dynamiken i samspelet mellan ungdomen och personalen radikalt och handlingsalternativen är utstakade för båda parter – ju mer motstånd från ungdomen, desto mer tvång från personalen. När konfliktmallen nyttjas inleds ofta vad som utifrån Price (2015:61) terminologi skulle betecknas som en institutionell åtgärd där flera medlemmar ur personalen engageras i en åtgärd som sträcker sig utöver situationen och journalförs. Det kan dock stanna vid en situationell åtgärd för de som följer hänvisningen utan motstånd. En snabb korrigerande av ett icke-önskvärt beteende i institutionsvardagen (Ibid:47f):

⁵ Det "konsekventa" betecknar *hur* konfliktmallen tillämpas, inte när den tillämpas.

Britta PP: Vissa ungdomar blir aldrig avskilda [...] Dom backar när dom känner att det blir tillräckligt hårt tryck.

För personalen är det centralt att upprätthålla den sociala ordningen i ”miljön” som de benämner det. Det är en förutsättning för att ungdomarna ska förändras i linje med vad personalen identifierat som ett önskvärt beteende. I det arbetet är det centralt att definiera och agera mot avvikelser från ordningen såsom olika former av regelbrott samt högljudda, våldsamma eller på annat sätt störande ungdomar och separera dessa från resten av ungdomsgruppen (Goffman 1961/2014:68). Det är för detta ändamål som konfliktmallen tillämpas.

Ebba PF: Man [ungdomarna] går runt och är otrevlig, slår i väggar /mm/, sprider ganska mycket negativitet på avdelningen /ja/, säger fula saker och sådana grejer. Och då kan det va så att, då bedömer vi att nej men den här ungdomen kan inte va ute på avdelning just nu /nej/. För att det påverkar dom andra för mycket /mm, okej/. Och så säger man ”nu får du gå till ditt rum så får vi ha samtal där” /mm/, och vill dom inte gå in då /mm/ så får vi, som man säger, hjälpa dom in /mm/ och kanske ta tag, alltså inte grepp, men ändå så här, kom nu och så får man kanske ta tag i armen på dom och gå /mm/. Och det är ju en situation som förekommer jätteofta /mm/, att det blir en fysisk konflikt då /mm/, för då stretar dom emot och blir arga /okej/.

Handlingsalternativen för ungdomen är kraftigt beskurna och eftersom alternativet att lämna situationen är desamma som att lyda personalen utgör det ingen möjlighet att ”rädda ansiktet” (Goffman 1961/2014:34). När ungdomen separeras från den övriga gruppen blir det också tydligt för alla närvarande vem som utgjorde ”problemet” (Emerson & Messinger 1977:121) och ordningen kan upprätthållas. Oaktat hur mycket fysiskt tvång som tillämpas så ”hjälper” personalen ungdomen in på rummet eller avskiljningen vilket kan ses som ett uttryck för hur bestraffningar tenderar att formuleras ”i ett språk som återspeglar [den totala] institutionens legitimerande syften” (Goffman 1961/2014:67).

Utifrån personalens perspektiv handlar den inledande rumshänvisningen om att ge ungdomen en ”chans” att göra rätt och om situationen eskalerar till våld är det ungdomen som bär ansvaret. Det heter att ungdomarna ”ska inte behöva misslyckas på det sättet att det går så långt att man slår personal” (Ebba PF). I samma stund som konfliktmallen aktualiseras finns bara ett ”rätt” sätt för ungdomen att agera på – alla andra möjligheter är uttraderade och med hänsyn till makt(o)balansen råder det inget tvivel om hur konflikten kommer att definieras och beskrivas i de fall ungdomen gör motstånd (jfr Emerson & Messinger 1977:123). Ungdomarnas uppfattning om personalens agerande vid konfliktsituationer står i stark kontrast till det ”lågaaffektiva bemötande” som utgör ledstjärnan i behandlingsarbetet. De menar istället att det ofta är personalens agerande som eskalerar konflikterna. Theo funderar t.o.m. på om: ”Det är

tanken att dom ska jobba så” och han menar att ”här är det ju snarare regel än undantag att personalen hetsar ungdomarna ganska hårt”. Personalen betonar dock att det är ungdomens agerande som bestämmer hur situationen utvecklas ”vi ska agera på situationerna som ungdomen sätter oss i, inte vad vi sätter ungdomen i (Adrian PP). Samtidigt är personalens auktoritet beroende av att de fullföljer konfliktmallen så långt som det behövs. Att backa är inget alternativ. I den meningen bestäms utvecklingen av ungdomens agerande, men de låsta positionerna är på personalens premisser.

Sonja PP: Vi har faktiskt mandat att agera men vi får inte bli passiva för det är farligt /ja, mm/. För det är inte bra och det är mycket gängillat och där känner dom direkt att /mm, mm/ ”oj nu har jag världens chans här”.

Fullföljs inte konfliktmallen hotas inte bara den sociala ordningen utan även personalens självbild som rättfärdig och konsekvent (Goffman 1961/2014:16) – något som är viktigt för personalen att framhålla, i synnerhet när åskådarna utgörs av andra ungdomar (jfr Wästerfors 2009:82). Konflikter utgör ett distinkt avbrott i den monotona institutionsvardagen och ungdomarna följer noga hur personalen agerar. Kontrollen är därmed dubbelriktad då även ungdomarna övervakar personalen (Kivett & Warren 2002:5):

Britta PP: Dom [...] är nyfikna och vill titta så ingen gör något dumt eller, ”ni får inte va så många” och ”ni får inte hålla så hårt” /nej/ och så där, oroliga, men. Samtidigt när man pratar om det så förstår dom ju att motståndet gör ju hur många som behöver vara med.

Ungdomarnas kontrollerande blickar minskar möjligheterna för personalen att göra avsteg från konfliktmallen men det utgör också ett tillfälle att demonstrera densamma för åskådarna. I uppföljande samtal med ungdomarna kan konfliktmallens kärna läras ut; ju mer motstånd, desto mera tvång. Personalen motiverar dock ofta dessa åtgärder genom att hänvisa till säkerhetsaspekter (jfr Goffman 1961/2014:66). När det kommer till pojkarna tenderar det att handla om personalen och de övriga ungdomarnas säkerhet, medan flickorna behöver skyddas från sig själva (jfr Laanemets & Kristiansen 2008:90f). Flickorna ses inte utgöra något fysiskt hot, i motsats till pojkarna, varvid personalen i arbetet med de senare betonar olika säkerhetsåtgärder såsom hur de placerar sig i rummet i förhållande till pojkarna. Det senare tycks tillsammans med ålder även få betydelse för hur lättvindigt konfliktmallen aktualiseras. Ebba PF arbetade tidigare på en avdelning för icke-skolpliktiga pojkar (vanligtvis 16–19 år) och i citatet nedan diskuterar hon dessa skillnader. Den här typen av jämförelser är sällsynta i materialet och berättelsen har ingen motsvarighet hos den övriga personalen. Dock ger den uttryck för de skillnader i kontrollen mellan pojkar och flickor som framträder i materialet.

Ebba PF: Jag upplevde att personalen där [institutionen för pojkar] anammade lågaffektivt bemötande kanske lite mer än vad man gör här. Jag vet inte om det beror på målgruppen /nej/ eller om det beror på chefer eller så, men /ja/. Där väntade man i alla fall ut längre /okej/, man gick inte in lika snabbt /mm/ och det har jag ju ifrågasatt också här /mm/, och i jämförelse med en 19-årig stor kille /ja/ och en 14-årig liten flicka /ja/ [...] Det är ju lättare att gå in fysiskt och ta i en liten flicka rent fysiskt /mm/. För det är ju mindre fysiskt motstånd /mm/. Jag tror inte att man är lika, man backar lite mer för att gå in och ta tag i en 19-årig stor grabb /ja, okej/. Och det är det jag är jättekritiskt mot /just det/. För jag tycker att vi ska jobba /ja/ lågaffektivt inom hela SiS /mm/.

Den tidigare forskningen kring betydelsen av kön vid särskilda ungdomshem betonar dessa institutioners könade strukturer (Laanemets & Kristiansen 2008; Lindroth 2018; Mattsson 2015; Vogel & Gruber 2018). Manöverutrymmet för pojkarna är större och våldsamt och annat problematiskt beteende betraktas som en önskad förstärkning av en annars kulturellt acceptabel maskulinitet. Flickorna framstår emellertid som avvikande då de bryter mot en normativ femininitet och tillåts därför inte testa normer och gränser i samma utsträckning som pojkarna (Ericsson & Jon 2006:132ff). Tröskeln för vilken typ av beteende som kan och bör korrigeras blir därmed betydligt lägre för flickorna och snarare än att enkom reduceras till en fråga om att "*det är ju mindre fysiskt motstånd*" kan det ses som en del i arbetet med att återsocialisera dessa flickor in i en respektabel femininitet (Andersson Vogel 2012:32).

Kön ges inte bara betydelse för när konfliktmallen tillämpas utan även hur personalen organiserar sitt arbete med densamma. I linje med tidigare forskning (Laanemets & Kristiansen 2008; Mattsson 2015; Pettersson 2009) ses den manliga personalen som en garant för säkerhet och det är upp till dem att sköta "*de fysiska bitarna*" när konfliktmallen tillämpas – för deras kvinnliga motsvarighet återstår att lugna de övriga ungdomarna. Den kvinnliga personalen tillskrivs bättre möjligheter att samtala ner ungdomar "*i affekt*" vilket medför att de kan undvika många konflikter. Sammantaget reproduceras bilden av "dels en manlig konflikthantering som är fysisk och konfrontativ till sin karaktär, dels en kvinnlig konflikthantering som snarare förstås som verbal, relationell och strategisk" (Vogel & Gruber 2018:68).⁶ Ett förhållande som får betydelse för huruvida konflikter eskalerar eller ej:

Britta PP: Jag tror att anledningen till att jag inte har varit med vid så många incidenter är nog för att /mm/ dom [pojkar] inte känner att dom /mm/ behöver blåsa upp sig jättemycket och visa någonting /mm/, eller liksom, muskler /mm/. Att man inte behöver, tappa facet mot mig då /mm/. Att det /mm/ inte är lika farligt /ja/ som en stor man, för att då blir det mer muskler.

⁶ Trots att denna bild förmedlas anser ingen i personalen att vissa ur personalen är mer involverade i konflikter än andra vilket givetvis kan bero på hur de definierar konflikter – men det kan likväl tolkas som ett uttryck för kollegialitet.

Den totala institutionen inbegriper en rollförlust som ger upphov till känslor av svaghet, maktförlust och beroende vilket medför att utrymmet att göra maskulinitet för ungdomarna är kraftigt begränsat. Att hamna i en fysisk konflikt med en manlig personal är således ett hot mot en redan kuvad maskulinitet men också ett tillfälle för pojkarna att göra motstånd mot förlusten av maskulina ideal (Jewkes 2005:61f) – om inte så riskerar de att ”*tappa facet*” inför åskådarna och sig själva (jfr Goffman 1961/2014:34). Närvaron av andra ungdomar inbegriper också en möjlighet för ungdomen som är inblandad i konflikt att söka stöd för sin linje och i efterspelet kan även ungdomen återopa inspelningar från övervakningskamerorna som ett led i detta (Emerson & Messinger 1977:121). Det senare kan ses som ett försök att påverka hur situationen dokumenteras och därmed definieras (Ibid:123). Dessa försök är dock ofta fruktlösa och ungdomarna känner sällan igen sig i den bilden som tecknas i journalerna (jfr Wästerfors 2019:248). När det kommer till att söka stöd från andra ungdomar leder det i sin tur endast till att personalen involverar fler kollegor:

Tove: Vad händer, om vi tar nån gång när du har blivit nedlagd. Hur startade det, kan du komma ihåg nått tillfälle?

Matteo: [...] Vi får mjukt bröd när det kommer fika. Men dom [personalen] säger ”nej det ska vara hårt bröd /mhm/, vi har ändrat på reglerna”. Så sa jag till dom ”nej”. ”Jo, vi [personalen] har ändrat på reglerna. Alltså reglerna är så, vi har ändrat på dom. När jag är här så är det jag som bestämmer”. Då säger jag till dom, ”nej det är inte du som bestämmer”. Så säger dom, ”du har otrevlig attityd, du får gå in i rummet” /mm/. ”Nej, jag har ingen anledning till att gå in i rummet”. Jag är lika smart mot dom, och säger till dom att ”du har ingen anledning att ta in mig i rummet”. Dom säger ”jo, du stör ordningen”. Så pratar jag med andra ungdomar och frågar ”stör jag ordningen?” Jag pratar lugnt och fint med personalen. ”Nej, jag [personalen] känner det som att du tar det på ett otrevligt sätt för att provocera”. Då säger jag ”nej, jag provocerar inte, jag är inte högljudd, jag svär inte, jag är helt normal”. ”Nej, du får gå in i rummet annars får vi hjälpa in dig i rummet”. Så säger jag ”nej, jag ska inte in i rummet och ni ska inte hjälpa mig in i rummet. Det blir inget”. Dom säger jo, sen kanske dom trycker på larmet, tar ner mig, jag gör motstånd /mm/ kanske slår någon av dom så tar dom mig till isoleringen.

Tove: Ja okej. Och det har hänt flera gånger?

Matteo: Ja

Möjligheterna för den utomstående parten att påverka utfallet av konflikten är beroende av dennes maktposition visavi de ursprungliga deltagarna och där väger ungdomarnas invändningar lätt gentemot personalens formella auktoritet (Emerson & Messinger 1977:121). Oaktat vilken typ av bekymmer som initierade konflikten och hur orättfärdigt än ungdomen anser att personalen agerar så kan personalen å sin sida alltid få stöd för sin linje från den övriga personalen när konfliktmallen tillämpas – i synnerhet om situationen eskalerar och personalen trycker på larmet. Om ungdomen ”*självmant*” går till rummet betraktas det som ett framsteg i behandlingen då ungdomen bekräftar personalens identifiering av det ”rätta beteendet” (jfr Enell 2014:144f). I de fall situationen eskalerar bekräftas istället behovet av att ungdomen

separeras från ”miljön” med hänsyn till ordningen och säkerheten (jfr Goffman 1961/2014:66). Det senare är givetvis något som personalen försöker undvika, men konfliktmallen försvårar detta företag då den bidrar till att låsa positionerna för båda parter varvid risken är överhängande att situationen eskalerar. Samtidigt tjänar den ett viktigt syfte i att upprätthålla ordningen på avdelningen, en inte helt enkel avvägning enligt personalen:

Ebba PF: Avskiljningarna granskas på huvudkontoret /mm/. Oftast får man frågan, ”hade ni kunnat göra något annat?” /mm/. Ja vi hade kunnat sitta i två timmar till och vänta /mm/ på ungdomen /mm/ att lämna ifrån sig tändaren t.ex. /ja/. Men /ja/, det har man inte riktigt, så att det är liksom [...] Då får man väga vad som är viktigast /mm/ t.ex. säkerheten på avdelningen och att alla andra ska vara trygga eller att man ska bemöta ungdomen i fråga på rätt /ja/ sätt /mm/. Det är liksom sådana här dilemman som man inte kommer ifrån /nej/.

Oaktat dilemmat så sätts den sociala ordningen i första rummet och konfliktmallen tillämpas när personalen upplever att ordningen är hotad – där är personalen mikropolitiskt konsekvent. Det är genom konfliktmallens låsta positioner som vi kan förstå varför ungdomar och personalen som ombeds berätta om våldsamma situationer och avskiljningar inte sällan börjar sin historia om tjafs kring sockerbitar i kaffet, mjukt eller hårt bröd, DVD-spelare, läggtider och andra trivialiteter.

Den inkonsekventa mikropolitiken

I följande avsnitt rör vi oss bort från konfliktmallens rigiditet och de låsta positioner den ger upphov till och närmar oss istället situationer som är betydligt vanligare och ofta stannar vid en situationell åtgärd från personalens sida – alternativt överses eller helt ignoreras (Kivett & Warren 2002:6; Price 2005:47). Den sociala kontrollen kan i detta avseende karaktäriseras som oförutsägbar, varierande och under ständig förhandling i ett mellanmänniskt samspel. Den är mikropolitiskt inkonsekvent. Personalen beskriver ofta sig själva som ett ganska sammansvetsat gäng. De är ”samstämmiga”, ”backar varandra” och betonar vikten av att vidhålla regler och vara konsekventa (jfr Goffman 1961/2014:16). Det blir konflikter om personalen inte ”håller en linje” och i det fall de inte gör det så handlar det om tillfälligheter relaterade till ungdomsgruppens sammansättning, exempelvis att ”fel målgrupp” placerats på institutionen (jfr Wästerfors 2009:85f). Den sociala ordningen är som tidigare nämnts central och det viktigaste verktyg för att ungdomen ska förändras i linje med institutionens målsättning är att alla former av icke-önskvärd beteende definieras och motverkas, samtidigt som ”rätt” beteenden premieras. I det arbetet är regler oundgängligt (Goffman 1961/2014:68).

Viggo PF: [Ungdomarna] behöver **klara** regler och strukturer som är lättbegripliga att förstå.

Tilltron till regler är närmast fundamental och alla former av oordning kan mötas med krav på fler och tydligare regler (jfr Wästerfors 2009:114). Ungdomarna å sin sida beskriver i princip samstämmigt ett regelsystem som snarare än enhetlighet och förutsägbarhet kännetecknas av nyckfullhet och godtycke (jfr Price 2005:46). Den oförutsägbara regeltillämpningen ger upphov till konflikter mellan ungdomar och personal men fungerar även som ett sätt för ungdomarna att dela in personalen i ”*dom bra*” som kan se mellan fingrarna, och ”*dom hårda*” som står för en mer stelbent tillämpning av regelverket (jfr Goffman 1961/2014:15f).

Tove: Och det är dom som är bättre personal?

Astrid: Ja precis [...] dom håller inte lika hårt på vissa **lätta** regler, alltså vissa regler som kanske inte ens borde finnas /nej, okej/. Om nån litar på en när man har en bra relation, om vi säger. Jag får egentligen inte va inne i köket. Men nån gång kanske jag får gå in och tvätta händerna när dom håller på och bakar eller nånting /okej/. Alltså såna smågrejer som inte gör nånting för dom litar ju på mig.

En flexibelhet inför regelverket tolkas här som uttryck för en ”*bra relation*”. Det bekräftar en närhet och tilltro till ungdomen vilket står i motsatsförhållande till den formella, regelstyrda och oflexibla personalen (jfr Wästerfors 2009:115f). Att personalen ”*litar på en*” medför att ungdomarna tillåts göra avsteg från vissa ”*lätta regler*”. Här aktualiseras ungdomarnas varierande historik av tidigare avvikelser från ordningen vilket ger upphov till varierande åtgärder från personalen. Den sociala ordningen förhandlas fram i ett samspel och samma typ av regelöverträdelse kan definieras på vitt skilda sätt beroende på samspelets karaktär (Emerson & Messinger 1977:123). Situationen illustrerar också svårigheterna i personalens ständiga rörelse mellan deras dubbla roller som behandlare och agenter för social kontroll vilket ger upphov till vad Hill (2005:83ff) benämner som professionella dilemman. En relationsbyggande handling av typen ovan innebär samtidigt ett avsteg från personalens gemensamma linje vilket utgör ett hot mot den sociala ordningen. Personalen kan även medvetet (eller omedvetet) ignorera regelbrott för att undvika att situationen eskalerar. En ”*easy out*” som Kivett & Warren (2002:27) formulerar det. Det kräver dock att den övriga personalen inte är närvarande, eller att de håller en gemensam linje:

Mana: Jag och några andra ungdomar /mm/ satt och åt /mm/ och det satt en personal där också. Så vi snackade om lite saker, /mm/ sen berättade jag vad som hände på mitt socmöte /mm/. Den andra berättade samma sak och den tredje berättade om sin pappa /okej/. Personalen satt där, han sa ingenting /okej/. Han kommenterade ingenting du vet. Alltså, ”gör inte”, ”snacka inte om det här” eller nånting. Sen ringde hans telefon /mm/. Exakt när hans mobil ringde så kom en annan personal in och det är Kajsa. Hon bara, ”ni får inte prata om såna saker”. Då sa jag, ”alltså en personal satt här, vi sa inget fel, han kommenterade ingenting. Varför ska du komma och kommentera allting?” /mm/ Alltså du, hon är för sträng. /okej, mm/ Så hon gjorde det till en jättestor sak [...] och det behövdes inte va så stort du vet /nej/.

Situationen kom sedermera att eskalera och renderade i att en av ungdomarna som hade visat "attityd" mot Kajsa fick, utöver rumshänvisning (konfliktmallen), även en kommande aktivitet (utanför institutionen) indragen. En bestraffning som kan förstås mot bakgrund av hur förmåner kopplade till utevärlden tenderar att användas som ett strategiskt påtryckningsmedel för att förändra de intagna vid totala institutioner (Goffman 1961/2014:20; Pettersson 2017:46f; Wästerfors 2009:43). Att ungdomarna måste institutionaliseras för att fullt ut få ta del av de åtgärder som minskar institutionalisering förekommer även på de "öppna avdelningarna" där god skötsamhet belönas med vad som i ungdomarnas ögon utgör "*attraktiva aktiviteter*" (jfr Pettersson 2017:96). När Mana och de övriga ungdomarna beskriver den "*hårda*" personalen lyfts ofta problemet med att deras agerande eskalerar situationer varvid triviala avsteg från ordningen omvandlas till en "*jättestor sak*". Samtidigt tenderar "*jättestor[a] sak[er]*" att inbegripa aktualiserandet av konfliktmallen vilket låser positionerna, varvid personalen förlägger ansvaret för hur situationen utvecklas hos ungdomen – ju mer motstånd, desto mera tvång. Vad som initialt var ett trivialt regelbrott förvandlas således enkelt till ytterligare ett uttryck för ungdomens historiska problematik. Om personalen istället är överseende kan det fungera som en bekräftelse på en emotionell närhet mellan ungdom och personal (Emerson & Messinger 1977:125).

Förhållandet illustrerar komplexiteten i hur konflikter omtalas, hanteras och därmed definieras (Ibid:123). Åtgärden från personalen är central för det senare (Ibid) men Astrid och Manas berättelserna lär oss att den sociala kontrollen inte kan reduceras till enkelriktade åtgärder som syftar till att upprätthålla ett absolut regelverk (jfr Wästerfors 2009:115). Den är snarare varierande, oförutsägbar och beroende av vem som står för problemet, vilken relation denne har till personalen som söker åtgärda bekymret och vilken tidigare historik av bekymmersamt beteende som ungdomen uppvisat (Emerson & Messinger 1977:123). Den sociala kontrollen är med andra ord mikropolitiskt inkonsekvent. Konfliktmallen är ett undantag från denna ordning, men det (mikropolitiskt) konsekventa består endast i *hur* personalen tillämpar konfliktmallen. Vad som föregår att personalen "får nog" skiljer sig dock kraftigt vilket Manas berättelse illustrerar. Att följa den totala intuitionens rigorösa regelverk kräver ständiga ansträngningar från den intagne (Goffman 1961/2014:38). Att förhålla sig till en oförutsägbar regeltillämpning underlättar inte detta företag. Den inkonsekventa mikropolitiken ger förvisso ungdomarna (såväl som personalen) vissa fördelar – men det är ingen enkel uppgift att bedöma vilka bekymmer som kommer ignoreras, överses eller exponeras för kontrollåtgärder.

Nils: För dom [personalen] är det ganska svartvitt när det gäller situationer. Antingen så tar man en situation på största allvar eller så är det ingen situation man ens behöver tänka på /nej/ dom, det finns liksom ingen gråskala i deras tänk [...]

För personalen handlar det snarare om ett rationellt säkerhetsarbete som karaktäriseras av dagliga riskbedömningar av ungdomarna och en känslighet inför avvikelser i *"miljön"* (jfr Laanemets & Kristiansen 2008:84) – i synnerhet högljudda ungdomar. Här utgör språkförbistringar en källa till missförstånd varvid personalen direkt ingriper mot högljudda konversationer på språk som de inte behärskar och separerar ungdomarna (jfr Åkerström & Hambert 2016:44). Personal med andra språkkunskaper än svenska betraktas således som en viktig resurs för den övriga personalen och de tenderar att tillskrivas en kulturkompetens (Gruber 2013:37f). På veckovisa personalmöten får de lära den övriga personalen *"hur det är i just deras kultur med det här och det här"* (Olivia PF). Kultur ges alltså enbart betydelse i arbetet med ungdomar som definieras som icke-svenska (Gruber 2013:34; Åkerström & Hambert 2016:5). Att vissa ungdomar kommer från *"andra kulturer"* med en *"speciell kvinnosyn"* gör det *"svårjobb"* för den kvinnliga personalen (Hakan PP) och konflikter som baseras på att ungdomen inte lyssnar på (den kvinnliga) personalen härleds till kultur när det kommer till *"vissa pojkar"*.

Britta PP: Det kan vara kulturellt, för vissa pojkar är det ju, så lyssnar man inte på mamman utan största brorsan hemma är den som bestämmer /okej/ och att man inte är van att det är en stark kvinna som har /mm/ mandat i det den säger /okej/.

Att merparten av flickorna uttrycker att de har svårt för den manliga personalen på grund av tidigare utsatthet omtalas dock inte som ett hinder i arbetet för männen. Förhållandet kan ses som ett uttryck för de särskilda ungdomshemmens könade strukturer och den vithetsnorm som dessa reproducerar vilket får betydelse för hur den sociala kontrollen utformas och hur konflikter omtalas och definieras (Emerson & Messinger 1977:121; Vogel & Gruber 2018:61; Wikström 2009:21). Ålder, kön och ras/etnicitet fungerar alla som markörer för vissa ungdomars indelning i den *"bra"* och den *"hårda"* personalen. De *"hårda"* utgörs bland annat av: *"arabkillarna i personalen"* som projicerar sin hårda uppväxt på ungdomarna, de *"stora männen"*, yngre *"kaxiga"* män i personalen, kvinnlig personal som *"tar efter killarna"* och till sist *"den svenska personalen"*. Här råder med andra ord en oenighet frånsatt tendensen att relatera män eller maskulinitetsuttryck till *"dom hårda"*. När ungdomarna talar om den *"bra"* personalen förflyttas istället fokus till den personliga relationen som värderas i relation till de negativa kategoriseringarna ovan. Det utbredda säkerhetsarbetet beskrivs inte bara som ett problem för ungdomarna när det kommer till språkförbistringar utan utgör ett latent

irritationsmoment som spricker upp så fort personalen vidtar säkerhetsåtgärder som ungdomarna uppfattar som onödiga och provokativa (jfr Goffman 1961/2014:66).

Theo: I fall jag har nån diskussion med personalen /mm/ eller när andra personal märker att två stycken, alltså har en diskussion i mer än typ tre minuter /mm/ så börjar personal att flockas omkring en för att va beredd att hoppa på en när man blir arg liksom /okej, mm/. Och det är också att man ställer frågan till personal runt om. ”Vad sysslar ni med varför står ni här /mm/ och väntar på att jag ska bli arg?” /mm/ Och då säger dom ”nej vi står inte här och väntar, vi står bara här för att vi känner för det” /okej/. Och så håller personalen på och retas, ”ja det är ett fritt land vi får väl stå var vi vill”.

Retfulla repliker och humor har i den tidigare forskningen bland annat beskrivits som ett framgångsrikt sätt för personalen att upprätthålla den sociala ordningen utan att behöva tillämpa tvång (Kivett & Warren 2002:22f; Franzén 2017:56; Wästerfors 2009:101). Där skiljer sig mitt material och i berättelserna framträder det snarare som något ungdomarna stör sig på. Det är genomgående misslyckade försök från personalen som återges. Det är fullt möjligt att diskrepansen kan härledas till en kombination av metod och ett strängt fokus på konflikter. Det lekfulla samspelet som observerats (etnografier) i institutionsvardagen ges troligtvis mindre utrymme i en intervju som fokuserar på konflikter. Personalen betonar dock betydelsen av en skämtsam jargong men är samtidigt noga med att markera att det finns en gräns – som skiljer sig från personal till personal:

Viggo: Vi [personalen] är alla olika, hur man kanske tar ett skämt eller /mm/ vilket språkbruk vi har mot varandra eller så. Och det tycker jag också ungdomarna brukar lära av, lär sig det ganska fort /mm/. Vi tycker man är tydlig så här, ”nej, nu har du gått över min gräns”.

Här yttrar sig en form av dubbelstandard varvid ungdomarna å ena sidan förväntas vara inkännande, finkänsliga och behärska skilda jargonger. Å andra sidan beskrivs ungdomarna inte sällan i dysfunktionella termer vilket tarvar konsekventhet och en gemensam linje från personalens sida. En typ av lekfullt samspel som personalen är extra känsliga för är ungdomarnas låtsasbråk. I linje med personalens säkerhetstänkande utgör detta risksituationer och likt situationen ovan så formerar sig gärna personalen runt ungdomarna för att kunna gripa in om det skulle bli allvar (jfr Laanemets & Kristiansen 2008:84; Enell et al. 2018:285f).

Theo: Bara personalen hör höga ljud nånstans ifrån springer alla personalen till ett och samma ställe /mhm/. Det kan ju va att två stycken killar som skojar med varandra /okej/ och så kom personalen dit, för jag antar att dom är tränade att komma till när det låter som att det börjar bli oroligt, så ställer sig personalen i en rund ring runt /mhm/. Alltså runt personerna som det handlar om /mm/ och sedan så är dom beredda att hoppa på personerna ifall det blir lite väl mycket /mhm/, men oftast så brukar killarna acceptera att gå in på sitt rum för dom vet att personalen kommer ändå **hinna** lägga ner dom liksom /mm/ man blir ju på sätt och vis **nedbruten** här /mm/.

Genom att mobilisera flera medlemmar i personalen runt de ungdomar som hänger sig åt låtsasbråk signalerar personalen att de har kontroll över situationen (Wästerfors 2009:106).

Theo uppfattar ett tyst hot om att kraftfulla tvångsmedel (nedläggning) kan och kommer att aktiveras så fort personalen bedömer att leken går över till allvar. Förfarandet bidrar till att för ungdomen viktiga incitament med låtsbråken såsom att testa gränser och utmana den sociala ordningen uttraderas. Personalen återtar helt enkelt det som ungdomarna sökte reservera för sig själva vilket bidrar till känslor av vanmakt (Goffman 1961/2014:208f). Den sociala kontrollen anpassas till det motstånd den möter varvid ungdomarna finner nya uttryck för motståndet. Kontroll och motstånd är i den meningen tätt sammanvävt och under ständig förhandling och förändring (Pettersson 2017:16).

Den sociala kontrollen på dessa institutioner är med andra ord varierande, oförutsägbar och framförhandlad i ett mellanmänniskt samspel (jfr Kivett & Warren 2002:5; Price 2005:47; Wästerfors 2009:113; Åkerström & Wästerfors 2012:74ff). Regelverket är förvisso rigoröst men det vore aningslöst att inte se till regeltillämpningen (jfr Wästerfors 2009:115). Bedömningar av ungdomens historik av problematiskt beteende, ackompanjerade av relationella aspekter och en önskan om att undvika att konflikter eskalerar utgör alla viktiga parametrar som avgör vilken typ av åtgärder som personalen tillämpar (Emerson & Messinger 1977:123). Det är något som även ungdomarna måste förhålla sig till och alla vet vad som väntar om personalen *"fått nog"*. Konfliktmallen är otvivelaktigt ett uttryck för den *"gemensam[ma] linje"* som personalen betonar, men för den sociala kontrollen i stort består det gemensamma snarare i att personalen (i samspel med ungdomarna) upprätthåller en inkonsekvent mikropolitik.

Anpassningsstrategier och den (in)konsekventa mikropolitiken

Goffman (1961/2014:19) beskriver den totala institutionen som en tvångsanstalt för förändring av människor. Den sociala kontrollen ses som nödvändig för att ungdomarna ska förändras i linje med vad personalen och socialtjänsten identifierat som ett önskvärt beteende (Enell 2018:144f). Kontrollpraktikerna uppstår dock inte i ett vakuum. I linje med tidigare forskning (Kivett & Warren 2002; Price 2005; Wästerfors 2009; Åkerström & Wästerfors 2012) och som jag tidigare visat formeras kontrollen i ett mellanmänniskt samspel mellan ungdomar och personal. Ungdomarnas anpassning till och hantering av kontrollen är således en del av densamma (jfr Pettersson 2017:16). Konfliktmallen utgör en central del i den sociala kontrollen på dessa institutioner. Den föreskriver inte bara personalens handlande utan även ungdomarnas. De senare är således smärtsamt medvetna om dess kärna; ju mer motstånd, desto mera tvång.

Denna realitet har ungdomarna svårt att förhålla sig till och de uttrycker en vanmakt och uppgivenhet över dess konstruktion:

Filip: Alltså på såna här ställen, /mm/ så man har ju ingen makt. Jag tycker man ska kunna diskutera mer /mm/. Alltså utan att dom tillför våld /mm/ och så där. För det var som jag många gånger, jag gillar, alltså jag ifrågasätter regler och det är inte konstigt. Jag är på ett nytt ställe, jag bara, ”varför ska man göra det här?” /mm/ Och då har jag också fått höra från lärare och allihopa att ”du ska ifrågasätta om det är nånting du inte förstår” och sen när jag väl ifrågasätter då, då blir dom provocerade och säger åt en att ”gå till rummet” eller så där.

Det kritiska tänkandet som lärs ut i skolbänken är inte förenligt med de krav på anpassning som karakteriserar den totala institutionen. En viktigare lärdom är snarare konfliktmallens konstruktion. Ungdomarnas internalisering av konfliktmallens kärna tenderar att tas till intäkt för ett framgångsrikt behandlingsarbete och de ungdomar som följer regler och lyckas undvika avskiljningar och nedläggningar, genom att gå till rummet så fort personalen beordrar dem, betraktas som mer ”*välfungerande*”. Givet ungdomarnas berättelser⁷ tycks det dock handla om vad som i tidigare forskning benämns som en ytanpassning, dvs. en anpassning till institutionella regler och villkor snarare än en ”verklig förändring” (Pettersson 2017:43f; Hill 2005:152ff). Det blir ett sätt för ungdomarna att skydda sig själva – att upprätthålla självbilden av vem de är och vem de vill vara, samtidigt som de undviker negativa sanktioner (Goffman 1961/2014:52). Vi återgår här till Theos berättelse som avslutade det förra avsnittet. Han har just berättat att ”man blir ju på sätt och vis nedbruten här”.

Tove: Nedbruten, hur menar du då?

Theo: Ja, mentalt nedbruten /ja/.

Tove: Hur uttrycker sig det, vad händer då när man blir mentalt nedbruten?

Theo: Ja man får ju ett helt annat sätt att tänka och leva. /ja/ Man glömmer succesivt bort världen som var innan man kom hit och när man väl kommer hit så blir det att, alltså ett sätt är väl t.ex. att personal håller ner unga när dom blir aggressiva och inte bara låter dom göra som dom vill. Det är väl ett sätt kan jag tänka mig. Isoleringcellen, många flyttar ju först till [avdelning] innan dom kommer hit. Och det är också ett annat sätt. Dom sitter inne i ett och samma rum hela tiden /ja/ Säger dom, eller alltså, svär dom **en enda gång** där inne på [avdelning] så är dom isolerade, så får dom sitta inne på sitt rum hela dagen /okej, ja/. Så liksom tillslut blir det så att man utan någon som helst protest följer minsta lilla av det personalen säger. Det är väl lite det som är tanken kan jag tänka mig.

Tove: Ja just det, få er att göra som dom vill /mm/ utan att protestera helt enkelt /mm/.

Theo: Man bryter ner barnen och bygger upp dom annorlunda. /ja, okej/.

⁷ Det finns en ungdom som sticker ut i sammanhanget. Utifrån Goffmans (1961/2014:51) typologi kan hon sägas ha hängat sig åt omvändelse och inte bara övertagit personalens syn på sig själv utan även vad gäller de övriga ungdomarnas förhållanden. Ungdomen betonar exempelvis vikten av avskiljningar utifrån en säkerhetssynpunkt och uttrycker frustration över att de andra ungdomarna betar sig illa och inte lyssnar på personalen.

Theos berättelse illustrerar flera av den totala institutionens viktigaste särdrag (Goffman 1961/2014:13ff). Dess inneslutande karaktär bidrar till att ungdomarna *"succesivt [glömmer] bort världen som var innan"*. Den har istället ersatts av ett liv under strikt organiserade och kontrollerade betingelser. Den totala institutionen utgör en arena för en maktkamp om ungdomens självidentitet, *"man bryter ner barnen och bygger upp dom"* till institutionsmedlemmar som *"utan någon som helst protest följer minsta lilla av det personalen säger"*. I sammanhanget ska det dock inte förstås som en fullständig disciplinering, utan snarare som en ytanpassning till följd av konfliktmallens konsekvenser.

Emerson och Messinger (1977:125) lär oss att en konflikt aldrig är så tydlig som i retrospektiv och den som har en formell auktoritet, liksom personalen, tenderar också att inneha makten att definiera konflikten. På de särskilda ungdomshemmen kan ungdomarnas journaler förstås som en form av bokslut för hur olika bekymmersamma interaktioner omtalas och definieras. Det är ungdomarna medvetna om och de är noga med att kontinuerligt begära ut sina journaler – som tidigare nämnts är det dock sällan de känner igen sig i bilden som tecknas av personalen (jfr Wästerfors 2019:248). Rädslan för att negativa omdömen ska nå socialtjänsten och på så sätt fördröja utträde från institutionen utgör ett viktigt incitament för att försöka mildra konsekvenserna av konflikten i efterhand. Följande berättelse föregicks av en muntlig konflikt mellan Mana och personalen om telefontider.

Mana: Ja, jag sa till honom "förlåt". För alltså jag tänker så här, jag vill inte vara här eller ha några prickar eller någonting. Ja, "hon hade attityd", eller "hon bråkade", eller "hon gjorde så här". Så jag sa "förlåt" till honom /mm, okej/, mm.

Tove: Du tyckte han hade gjort fel /ja/, men det va för att dom inte skulle skriva något om dig /ja/, eller säga till din soc /mm/, eller vad är det som händer om man får en prick?

Mana: Mm, alltså om dom säger till soc, "hon har attityd" eller nånting /ja/. Ja dom kommer säga det som jag har sagt, inte det som han har sagt /okej/. Dom gör alltid så, dom skriver aldrig va dom säger och vad dom gör. Dom skriver bara det som ungdomar gör /okej/.

Personalen är noga med att betona vikten av att ha uppföljande samtal med ungdomarna efter konflikter, i synnerhet vid de tillfällen konfliktmallen tillämpats men även vid mindre allvarliga händelser. För personalen tycks det handla om en möjlighet att motivera sitt agerande medan ungdomen får ge uttryck för sina känslor, eller som Wästerfors (2009:42) uttrycker det, "samtalet går ut på att eleven ska medge sitt fel och lova bättring". Ungdomarna är således medvetna om vad som förväntas av dem vid den här typen av samtal och levererar, liksom Mana, det personalen vill höra i syfte att undgå negativa konsekvenser (jfr Pettersson 2017:51f). Ytanpassningen blir även problematiskt i förhållande till de andra ungdomarna, i synnerhet vid konfliktsituationer:

Tove: Hur du har upplevt att vara med flera gånger när andra ungdomar har blivit nedlagda?

Filip: Alltså det blir liksom så här, [tystnad 4 sekunder] även om jag ser att det är personalen [som Filip tycker gör fel] så vill man ju liksom säga till /mm, mm/. Och då någon gång har jag liksom sagt till /mm/, bara sagt nånting och då liksom, ja en sak och så blir jag inskickad på rummet och så får jag va där resten av dagen /mhm/. Ja det är liksom, ska man ta ungdomarnas parti eller ska man ta personalens. Om jag tar ungdomens då åker jag in på rummet. Men tar jag personalens då blir jag utfrysad från ungdomarna /ja/. Så jag tog alltid personalens, nästan, när personal var närvarande. När jag va själv med ungdomen, då bara, ”ja men jag håller ju fullt med dig liksom” /okej/. Man kan ju inte uttrycka det man känner typ [...]

Givet ungdomarnas brist på formell auktoritet är deras möjligheter att gå in och ”avgöra” konflikter mycket begränsad – i synnerhet när det kommer till konflikter mellan ungdomar och personal (Emerson & Messinger 1977:121). Det hindrar dock inte ungdomarna från att söka stöd för sin linje från de andra ungdomarna (jfr Ibid) – vilket Matteos berättelse utgör ett exempel på (se s. 24). Det dilemma som Filip utifrån sin åskådarposition ger uttryck för kan förstås mot bakgrund av de kulturella förväntningarna om grupployalitet som präglar förhållandet mellan de intagna vid totala institutioner (Goffman 1961/2014:50). När konfliktmallen tillämpas mot en ungdom utövas ett kulturellt tryck på de övriga ungdomarna att visa sitt missnöje i syfte att upprätthålla denna grupployalitet, annars riskerar denne att ”bli utfrysad från ungdomarna”. Utöver den överhängande risken att själv bli föremål för konfliktmallen är möjligheterna att få gehör för protesterna och faktiskt påverka situation i de närmaste utsiktslösa (jfr Emerson & Messinger 1977:121).

Ungdomarna ska dock inte förstås som fullständigt disciplinerade. Då hade inte konflikter existerat och den sociala kontrollen hade varit överflödig. När Goffman (1961/2014:50ff) presenterar sin typologi över anpassningsstrategier poängterar han samtidigt att de intagna tenderar att omfamna alla dessa under olika skeenden av den ”moraliska karriären” – vilket också är bilden som förmedlas i ungdomarnas berättelser. Filip, Mana, Maryam och alla de övriga ungdomarna som hänger sig åt ytanpassning berättar även om situationer av motstånd och konflikter. De ungdomar som tid till annan antar vad Goffman skulle benämna som den ”omedgörliga linjen” kan i andra situationer fungera som ställföreträdande personal och många vittnar om hur de första tiden bara är på rummet för att sedan anta en mer disciplinerad eller konfliktbetonad linje. Berättelser om en monoton och händelselös tillvaro förenar dock ungdomarna. Bengtsson (2012:544) har betonat tristessens betydelse för förståelsen av konflikter då de senare ses utgöra ett viktigt avsteg från den monotona vardagen. Trots att konflikterna riskerar att få allvarliga konsekvenser för ungdomarna i termer av avskiljning eller förflyttning påkallar tristessen ett uppdämt behov av ”action” (jfr Goffman 1961/2014:16).

Astrids berättelse om hur hon tillsammans med några andra ungdomar ”vandaliserade” avdelningen kan fungera som exempel i sammanhanget.

Tove: Vad hade hänt då, varför gjorde ni det?

Astrid: Vi tyckte det va kul.

Tove: Ni tyckte det va kul?

Astrid: Vi sökte spänning, vi sökte en kick, att nånting skull hända. För det är ju så, sitter du här några månader /ja/ alltså du får inte gå ut utanför dörrarna på en månad /nej/. Det är liksom, tiden går så långsamt och du vet, man måste själva ta till insatser för att det ska hända nånting under dagarna /mm/, vilket gjorde att vi sökte nån spänning [...] Vi liksom tänkte att vi ville ha kul /okej/. Och det är kul att röja /mm/ (skratt).

Situationen resulterade i nedläggning och avskiljning. Astrids berättelse har många skärningspunkter med de illegitima lekar som tidigare diskuterats i termer av låtsasbråk. Att ”röja” blir en del av självbevarelsedriften i den monotona och hårt reglerade institutionstillvaron. Astrid skapar på det viset ett spelrum för sig själv. Det kan ses som ett uttryck för en ”icke auktoriserad distans – ett självbevarande avståndstagande från den som tar avstånd från en själv” (Goffman 1961/2014: 208). Det har även relevans för ungdomarnas engagemang i konflikter i stort – genom motstånd blir en sin egen i förhållande till den fogliga massan (Ibid).

Sammantaget kan vi konstatera att konfliktmallen utgör ett kraftfullt verktyg för personalen och genom att ungdomarna internaliserat dess kärna kan personalen i viss mening sägas ha lyckats med ett av den totala institutionens främsta mål: att få de intagna att ”styra sig själva” på ett för personalen ”dirigerbart” sätt (Goffman 1961/2014:168). Det finns dock viktiga undantag, eller snarare; konfliktmallen utgör ett konsekvent undantag från en annars inkonsekvent mikropolitik. Det konsekventa består dock endast i att personalen konsekvent fullföljer konfliktmallen så fort den inledande frasen ”gå till ditt rum” artikulerats. Vilket bekymmer som föregår den frasen varierar som bekant kraftigt. Den sociala kontrollen i stort karaktäriseras därmed inte av enhetlighet och förutsägbarhet. Den är situationsbunden och framförhandlad i ett mellanmänniskt samspel – ungdomarnas följsamhet och motstånd formar och omformar den sociala kontrollen. Det behöver nödvändigtvis inte förstås som mindre kontroll, i synnerhet inte för flickorna där tröskeln är lägre för vilket beteende som kan korrigeras.

SiS (2019) säger sig erbjuda en ”plats för förändring” och den sociala kontrollapparaten som ungdomarna möter tvingar dem onekligen till detta. Ett problem i sammanhanget torde dock

vara att förändringen i mångt och mycket består i en *tillfällig* övergång från ungdom till institutionsmedlem genom en ytanpassning. Det är ett resultat av att den sociala ordningen, snarare än ungdomen, sätts i första rummet. Det underlättar säkerligen institutionsvardagen men det är mindre troligt att det bidrar till att skapa ”bättre förutsättningar” den dagen dessa ”*jobbiga flickor*” och ”*gängkillar*” lämnar institutionen och återgår till att vara just barn och ungdomar. I den meningen och givet undersökningens fokus på konflikter torde de särskilda ungdomshemmen främst behandla ett symptom på inlåsning och kontroll, snarare än någonting annat.

Astrid: Vi är inte mer än ungdomar, även fast vi är på SiS. Vi är fortfarande barn och ungdomar /mm/. Även om vi behöver ha lite speciella restriktioner, så är det fortfarande så, vi är ändå som alla andra.

Avslutande diskussion

I denna studie har jag visat att den institutionella mikropolitiken som berör konflikter och social kontroll kan förstås utifrån ett mellanmänniskt samspel varvid regelbrott eller andra former av bekymmer kan möta helt olika åtgärder beroende på vem som står för bekymret, vilken relation denne har till personalen samt dennes tidigare historik av bekymmersamt beteende. Även dimensioner av ras/ethnicitet (i form av kulturförklaringar) och kön får betydelse för hur konflikter hanteras, omtalas och definieras. En återkommande situation, tillika en central del av den sociala kontrollen, sticker dock ut i förhållande till en annars inkonsekvent mikropolitik. Det handlar om konfliktmallen och de låsta positioner den ger upphov till – personalen kan inte backa, deras auktoritet står på spel och ungdomen vet att av motstånd följer tvång. Konfliktmallens konstruktion är således central för förståelsen av hur triviala regelbrott eller andra former av ordningsstörningar kan eskalera till situationer av kraftigt tvång i termer av nedläggningar och avskiljningar. Konfliktmallen formar också de intagnas (yt)anpassning till den sociala kontrollen och många väljer att foga sig under det hot om tvång som inledningsfrasen (”gå till ditt rum”) signalerar. Studien har även visat hur ungdomarna genom illegitima lekar och andra former av motstånd utmanar kontrollen och på så sätt bevarar och stärker sin egen självidentitet. Givet urvalets begränsningar så görs ingen separat analys av de olika placeringsformerna. Det är särskilda ungdomshem som studeras och konfliktmallen tillämpas konsekvent på dessa – ”öppen” som låst.

Språkförbistringar skapar en viss osäkerhet i säkerhetsarbetet men i stort förblir ras/ethnicitet osynligt – så länge det inte går att förklara en konflikt med ”kulturkrocken”, vilket även uppmärksammats i den tidigare forskningen (Gruber 2013; Åkerström & Hambert 2016). Konflikter mellan ungdomar diskuteras inte närmare i denna studie. Det är en medveten avgränsning och det handlar om att konflikter mellan ungdomar och personal är betydligt vanligare. En viktig förklaring till det enligt personal är att de tvingas bryta konflikter mellan ungdomar vilket resulterar i att udden istället riktas mot personalen. I den meningen finns dessa interaktioner med som en del av förhistorien (jfr Emerson & Messinger 1977). Ålder lyfts inte fram som betydelsefullt för den sociala kontrollen i intervjuerna. Den stora åldersklyftan mellan ungdomar och personal tycks helt enkelt tas för givet. Tidigare studier med en mer jämförande ansats har visat att det, i förhållande till vuxenvården, finns ett större fokus på uppfostran och påtvingad förändring inom ungdomsvården (Laanemets & Kristiansen 2008). I den ursprungliga studien ingår även institutioner för icke-skolpliktiga ungdomar samt LVM-hem. Möjligheterna är därmed öppna för en jämförande ansats med betoning på ålderns eventuella betydelse.

När jag talar om den *konsekventa* mikropolitiken åsyftas *hur* personaler tillämpar konfliktmallen. Startpunkten är rumshänvisningen, när den yttrats agerar personalen konsekvent. För att beskriva vad som aktualiserar rumshänvisningen (konfliktmallen) utgår jag från ett citat där personalen säger sig ha ”fått nog”. Det är medvetet vagt uttryckt. I avsnittet om den inkonsekventa mikropolitiken söker jag visa på hur varierande dessa situationer är och på betydelsen av det mellanmänniska samspelet. En svaghet i sammanhanget är att det förblir något otydligt. Det är situationer av förhandlingar, motstridiga intressen och motstånd som leder fram till att personalen ”fått nog” – det är situationer av mikropolitik. Det har dock inte gått att finna något återkommande, eller konsekvent, som kan sägas gälla för alla dessa situationer. Kanske för att det återkommande består i att utvecklingen av dessa situationer bestäms av situationella och mellanmänniska aspekter. Kanske för att det krävs att det detaljstuderas genom observationer.

Den teori och tidigare forskning som denna studie går i dialog med består mestadels av etnografier och vissa aspekter som lyfts fram i dessa alster syns inte alls i denna studie. Det handlar bland annat om humor som en framgångsfaktor i relationen mellan ungdomar och om låtsasbråk som ett tillfälle att göra kön (Kivett & Warren 2002; Franzén 2017; Wästerfors 2009). Just dessa aspekter behöver dock inte vara metoddrivna utan kan likväl härledas till

studiens fokus på konflikter – själva låtsasbråken beskrivs aldrig i detalj. De etnografier som studerat konflikter och social kontroll i termer av en institutionell mikropolitik kommer dock närmare ”the natural history of trouble” (Emerson & Messinger 1977) då de spenderat en längre tid på dessa institutioner med alla de metodologiska fördelar det innebär att vara en del av institutionsvardagen. Konflikter kan exempelvis pysa under ytan och löpa över flera dagar, ”något känns fel”, stämningen på avdelningen kan vara spänd – nyanser som kan vara svårt för personal och ungdomar att gestalta muntligt men som samtidigt hade bidragit till ett mer omfattande material och eventuellt en djupare förståelse.

Samtidigt finns en kontinuerlig dialog med etnografierna i analysen vilket visar på hur studiens resultat också kan ha en relevans för andra kontexter än de institutioner som ingår i studien. Konflikter är ingen ovanlig förekomst på de särskilda ungdomshemmen och i någon mån närmar vi oss (den konfliktfyllda) vardagen genom de muntligt gestaltade interaktionerna. Här kan vi även utnyttja det faktum att många berättelser är snarlika när det kommer till olika aspekter av den sociala kontrollen; konfliktmallen, den nyckfulla regeltillämpningen och ytanpassningen, för att nämna några. Studiens resultat går också i linje med den tidigare forskningen – med två reservationer.

Den första handlar om att personalen har en lägre tolerans och oftare går in *fysiskt* gentemot flickorna – vilket även stöds av avskiljningsstatistiken som visar att flickorna avskiljs i högre grad än pojkarna (SiS 2018:34). Laanemets och Kristiansen (2008) och många med dem beskriver förvisso att flickorna kontrolleras på *andra* sätt än pojkarna, men kommer samtidigt fram till en motsatt slutsats när det kommer till det fysiska tvånget. Det går att förankra båda dessa resultat teoretiskt men det kan inte uteslutas att diskrepansen kan härledas till urvalet. Därmed finns det anledning till att vara försiktig med att övertolka betydelsen av detta resultat. För en motsvarighet till konfliktmallen så får vi vända oss till ett fenomen inom polisforskningen som brukar beskrivas genom begreppet ”snacka sig in i arresten” – kärnan är densamma; ju mer motstånd, desto mera tvång (Pettersson 2012; Sollund 2007; Holgersson 2005). Möjligtvis hade ”snacka sig in i avskiljningen” fungerat bättre som en begreppslig brygga i det vetenskapliga samtalet, men oaktat hur det benämns visar denna studie på behovet av att detta fenomen även uppmärksammas och studeras inom ungdomsvården. I synnerhet då personalen, trots maktobalansen, förlägger ansvaret hos ungdomarna.

Referenser

- Alvesson, M., & Sköldberg, M. (2008). *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andershed, A–K., & Andershed, H. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen: Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.
- Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber
- Basic, G. (2010). *Etnicitet i ungdomsvården – yrkesverksammars och ungdomarnas framställningar*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Bečević, Z. (2015). *Utsatthetens röster*. Stockholm: Boréa
- Becker, H. (2008). *Tricks of the trade: Yrkesknep för samhällsvetare*. Malmö: Liber
- Bengtsson, T.T. (2012). Boredom and Action – Experiences from Youth Confinement. *Journal of Contemporary Ethnography*, 41(5) s. 526–553.
- Bergström, L., & Rudqvist, A. (2006). *Att starta ett särskilt ungdomshem – exemplet Klarälvsgården*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and Method*. New Jersey: Prentice–Hall
- Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press
- Corti, L., & Thompson, P. (2000). The Secondary Analysis of Qualitative Data. I: Seale, C., Gobo, G., Gubrium, F., & Silverman, D. (red.) s. 121–134 *Qualitative Research Practice*. London: Sage
- de los reyes, P., & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber
- Emerson, R.M., & Messinger, S.L. (1977). The Micro–Politics of Trouble. *Social Problems* 25(2) s. 121–134.
- Enell, S. (2018). Anpassningsstrategier och tolkningsföreträde: Ungas erfarenheter av att utredas på institution. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M.A. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s.143–164. Lund: Studentlitteratur.
- Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M. (2018). Tvångspraktiker på institution. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s. 285–292. Lund: Studentlitteratur.
- Ericsson, K., & Jon, N. (2006). Gendered Social Control: ‘a Virtuous Girl’ and ‘a Proper Boy’. *Nordic Journal of Criminology* vol. 7, s. 126–141.
- Ezzy, D. (2002). *Qualitative analysis: Practice and innovation*. London: Routledge.
- Fielding, N.G., & Fieldling, J.L. (2000). Resistance and Adaptation to Criminal Identity: Using Secondary Analysis to Evaluate Classic Studies of Crime and Deviance. *Sociology* 34(4), s. 671–689.
- Foucault, M. (1975/2004). *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv Förlag
- Franzén, A. (2017). *Behandlingsdilemman och identitet på ett särskilt ungdomshem för unga män*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse
- Goffman, E. (1961/2014). *Totala institutioner: Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Lund: Studentlitteratur

- Gruber, S. (2013). *Konstruktion av etnicitet och kön på SiS särskilda ungdomshem*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Gubrium, J.F., & Holstein, J.A. (1997). *The New Language of Qualitative Method*. New York: Oxford University Press
- Hall, S. (1997). *Representation: cultural representations and signifying practice*. London: Sage.
- Heidegren, C–G., & Wästerfors, D. (2008). *Den interagerande människan*. Lund: Gleerups
- Hill, T. (2005). *Allians under tvång. Behandlingsamarbete mellan ungdomar och personal på särskilda ungdomshem*. Avhandling. Linköping: Linköpings Universitet.
- Holgerson, S. (2005). *Yrke: POLIS. Motivation yrkeskunskaper och andra förutsättningar för polisarbete*. Stockholm: GML.
- Hylland Eriksen, T (2010). *Ethnicity and Nationalism*. London: Pluto Press.
- Jansson, L., & Björck, C. (2012). *Traumatisering bland ungdomar med antisocial problematik: Resultat från en litteraturöversikt*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Jewkes, Y. (2005). Men behind bars: 'doing' masculinity as an adaptation to imprisonment. *Men and Masculinities*, 8(1) s. 44–63.
- Järvinen, M. (2005). Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I: Järvinen, M., & Mik–Meyer, N. (red.) *Kvalitative metoder i et interaktionistiskt perspektiv: Interview, observationer og dokumenter*, s. 27–48. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag
- Kivett, D.D., & Warren, C.A.B. (2002). Social Control in a Group Home for Delinquent Boys. *Journal of Contemporary Ethnography* (31)1 s. 3–32.
- Kriminologiska Institutionen (2017). *Verksamhetsberättelse 2017*. Stockholm: Stockholms Universitet, Kriminologiska Institutionen.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Laanemets, L., & Kristiansen, A (2008). *Kön och behandling inom tvångsvård. En studie av hur vården organiseras med avseende på genus*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Lander, I. (2006). Etnografi: En forskningsansats där forskaren är det främsta verktyget. I: Roxell, L., & Tiby, E. (red.) *Frågor, fält och filter*, s. 21–40. Lund: Studentlitteratur
- Levin, C. (1998). *Uppfostringsanstalten om tvång i föräldrars ställe*. Avhandling. Lund: Arkiv Förlag
- Lilly, R.J., Cullen, F.T., & Ball, R.A. (2015). *Criminological theory: Context and consequences*. London: Sage
- Långström, N. (2013). *Att bedöma risk för återfall bland antisociala unga: En kunskapsöversikt*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Lindroth, M. (2018). Rätten till sexuell hälsa: Utmaningar och begränsningar i tvångsvård av unga. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s. 79–102. Lund: Studentlitteratur.
- Mattsson, Tina. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete*. Malmö: Gleerups
- Mattsson, Titti. (2018). De särskilda befogenheterna: En kritisk granskning utifrån ett barnrättsperspektiv. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s. 39–60. Lund: Studentlitteratur.
- Mörner, S., & Björck, M (2011). *Används tvångsåtgärder oftare för pojkar än för flickor i den statliga ungdomsvården*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.

- Pelto–Piri, V., Engström, K., Engström, I., Sandén, P., Warg, L.E., & Kjellin, L. (2017). *Hantering av hot och våld. Personalens syn på etik, bemötande och säkerhet i mötet med ungdomar på institutioner*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Pettersson, T. (2009). *Att arbeta på enkönade eller blandade avdelningar*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Pettersson, T. (2012). *Att balansera mellan kontroll och kontakt*. Lund: Studentlitteratur
- Pettersson, T. (2017). *Betydelse av öppenhet under institutionstiden för ungdomar dömda till sluten ungdomsvård. Hur påverkas vardagen vid institutionen och återfall i brott?* Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Price, P.J.C. (2005). *Social Control at Opportunity Boys' Home. How Staff Control Juvenile Inmates*. Lanham: University Press of America.
- Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: Om analysarbete vid kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Riessman, C.K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Los Angeles: Sage.
- Silverman, D. (2010). *En mycket kortfattad, ganska intressant och någorlunda billig bok om kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Simmel, G. (1908/1970). *Kamp*. Uppsala: Argos.
- Sollund, R. (2007). *Tatt for en annen. En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Oslo: Gyldendal
- SiS (2018). *SiS Årsredovisning 2018*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse
- Steffensmeier, D.J., & Ulmer, J.T. (2005). *Confessions of a Dying Thief*. New Jersey: Transaction.
- Stokholm, A. (2006). *Anbragte børn mellem kammerater og pædagoger*. Diss. Århus: ViaSysteme.
- Tiby, E. (2006). Ungas utsatthet och rädslor – med egna ord. I: Roxell, L., & Tiby, E. (red.) *Frågor, fält och filter*, s. 85–118. Lund: Studentlitteratur.
- Törnqvist, N. (2017). *Att göra rätt : En studie om professionell respektabilitet, emotioner och narrativa linjer bland relationsvårdsspecialiserade åklagare*. Avhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet: Stockholm
- Ulmanen, P., & Andersson, G. (2006). *Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993–2003. En litteraturgenomgång*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse.
- Vogel, M. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor. Om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. Avhandling. Institutionen för socialt arbete: Stockholm: Stockholms Universitet.
- Vogel, M. (2018). Behandling i teori och praktik. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s. 167–190. Lund: Studentlitteratur
- Vogel, M., & Gruber, S. (2018). Institutionsvårdens könade strukturer. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s. 61–78. Lund: Studentlitteratur
- Wikström, H (2009). *Etnicitet*. Malmö: Liber
- Wästerfors, D. (2007). *Fängelsebråk: Analyser av konflikter vid anstalt*. Lund: Studentlitteratur
- Wästerfors, D (2009). *Konflikthantering ur ett sociologiskt perspektiv*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse

- Wästerfors, D. (2018). Taggtråd, soffa och skola: Kampen om undervisningen på särskilda ungdomshem. I: Enell, S., Gruber, S., & Vogel, M.A. (red.) *Kontrollerade unga: Tvångspraktiker på institution*, s. 191–210. Lund: Studentlitteratur.
- Wästerfors, D. (2019). Things left unwritten: Interview accounts versus institutional texts in a case of detention home violence. *Social Inclusion*, 7(1), s. 248–258.
- Åkerström, M., & Hambert, J. (2016). *Betydelsen av etnicitet i vardagen på särskilda ungdomshem*. Stockholm: Statens Institutionsstyrelse
- Åkerström, M., & Wästerfors, D. (2012). Moraliteter i svensk ungdomsvård. I: Petterson, L., & Pettersson, T. (red.) *Kontrollens variationer*, s. 73–90. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

Bilaga 1. Informationsbrev

1.1 Informationsbrev ungdomar

Kriminologiska institutionen

Undersökning om användningen av SiS trygghetsplan, vill du delta?

Vid Stockholms universitet pågår just nu en undersökning om användningen av SiS Trygghetsplan. Trygghetsplanen är tänkt som ett arbetssätt för att minska konflikter vid institutionerna. Syftet med studien är att undersöka hur ungdomar och personal uppfattar att Trygghetsplanen används och vilken betydelse den kan ha för de konfliktsituationer som kan uppstå. I studien undersöks bland annat:

- hur upplever ungdomar och personal hot- och våldssituationer?
- hur uppfattar ungdomar och personal att avskiljning används och vad är deras syn på detta?
- hur upplever ungdomar respektive personalen att Trygghetsplanen används, vilka för- och nackdelar ser de, i vilken mån samt hur uppfattar de att den har använts i relevanta situationer som uppstått?

För att kunna förstå hur Trygghetsplanen används och om den har betydelse för konflikter vid institutionerna är det viktigt att inte bara personalens uppfattning speglas utan även ungdomarnas. Jag undrar därför om du vill delta i undersökningen genom att jag får komma och intervjua dig? Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta intervjun om du tycker att du inte vill fortsätta. Om du tackar nej, eller om du väljer att avbryta ditt deltagande i studien, kommer detta inte att påverka din fortsatta behandling. Intervjuerna kommer att redovisas på sådant sätt att ingen utomstående kan förstå vem som har sagt vad. Inte heller personalen kommer att kunna känna igen dig i studien. Jag undrar även om du, om du vill bli intervjuad, vill tillåta mig att ta del av den Trygghetsplan som upprättats för dig? Du behöver inte ge mig tillstånd att ta del av din trygghetsplan för att delta i en intervju, men jag hoppas att du vill tillåta det då det vore värdefullt för studien.

Jag hoppas att du är intresserad av att vara med eftersom det är viktigt att också ungdomar som placeras på SiS själva får berätta om sina upplevelser!

Vänliga hälsningar

Tove Pettersson, projektansvarig

Postadress:
Stockholms Universitet
Kriminologiska Institutionen
106 91 Stockholm

Besöksadress:
Universitetsvägen 10 C, plan 6
www.criminology.su.se

Telefon: 08 674 70 53

1.2 Informationsbrev personal LVU

Kriminologiska institutionen

Undersökning om användningen av SiS trygghetsplan, vill du delta?

Vid Stockholms universitet pågår just nu en undersökning om användningen av SiS Trygghetsplan. Trygghetsplanen är tänkt som ett arbetssätt för att minska konflikter vid institutionerna. Syftet med studien är att undersöka hur ungdomar och personal uppfattar att Trygghetsplanen används och vilken betydelse den kan ha för de konfliktsituationer som kan uppstå. I studien undersöks bland annat:

- hur upplever ungdomar och personal hot- och våldssituationer?
- hur uppfattar ungdomar och personal att avskiljning används och vad är deras syn på detta?
- hur upplever ungdomar respektive personalen att Trygghetsplanen används, vilka för- och nackdelar ser de, i vilken mån samt hur uppfattar de att den har använts i relevanta situationer som uppstått?

För att kunna förstå hur Trygghetsplanen används och om den har betydelse för konflikter vid institutionerna är det viktigt att både personalens och ungdomarnas uppfattningar speglas, och därför intervjuas båda grupperna inom ramen för studien.

Jag undrar om du vill delta i undersökningen genom att jag får komma och intervjua dig? Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta intervjun om du tycker att du inte vill fortsätta. Intervjuerna kommer att redovisas på sådant sätt att ingen utomstående kan förstå vem som har sagt vad.

Jag hoppas att du är intresserad av att vara med eftersom det är viktigt att förstå konflikter och förebyggande arbete för att undvika konflikter utifrån personalens perspektiv!

Vänliga hälsningar

Tove Pettersson, projektansvarig

Postadress:
Stockholms Universitet
Kriminologiska Institutionen
106 91 Stockholm

Besöksadress:
Universitetsvägen 10 C, plan 6
www.criminology.su.se

Telefon: 08 674 70 53

Bilaga 2. Trygghetsplan

Hur kan andra se på dig att du är på väg att bli riktigt arg (trappar upp)? Beskriv tecken.

Vad kan trigga dig att bli mer aggressiv/använda våld (hot, våld mot annan, dig själv eller materiella ting)?

Vad kan du göra för att försöka undvika våld?

Vad kan personalen göra för att försöka undvika våld?

Om du blir våldsam, vad vill du att vi ska tänka särskilt på om vi blir tvungna att ingripa fysiskt?

Bilaga 3. Intervjuguider

3.1 Intervjuguide ungdomar

Information om studien och deltagandet. Fråga om jag får ta del av deras Trygghetsplan?

Hur länge har du varit här?

Vet du hur länge till du ska vara här?

Hur tycker du det är här på avdelningen?

Har du upplevt några situationer du tyckte var hotfulla eller som var våldsamma under din tid här?

- Vad hände?
- Hur upplevde du det?

Har du själv varit inblandad i någon konflikt med någon (om ej kommit i ovan)?

- Vad hände?
- Hur upplevde du det?

Har du varit avskild någon gång? Upplevt att någon annan blivit avskild? Samma frågor för nedlagd

- Vad hände?
- Hur upplevde du det?

Vad får dig att bli arg eller hamna i konflikt med andra?

- Med andra ungdomar?
- Med personal?

Vad kan göra att du inte hamnar i konflikt?

Om trygghetsplanen

Kommer du ihåg hur det var när ni gjorde trygghetsplanen?

- När gjorde du trygghetsplanen, med vem?
- Hur var det att göra den?

Berättade du på samma sätt där som nu eller är det någon skillnad?
Har personalen följt det ni kommit överens om i TP?
Vad tycker du om att de arbetar med trygghetsplanen här?

Sammansättning

Är det både kvinnor och män i personalen här?

Vad tycker du om det?

Tycker du att det är någon skillnad mellan kvinnor och män i personalen? I hur de hanterar konflikter?

Hur ser det ut med åldersfördelningen och har det någon betydelse för hur det är eller för konflikter som uppstår?

- I personalen?
- Bland klienterna/ni som vistas på avdelningen?

Hur ser det ut med bakgrund, födda i Sverige eller flytt hit osv, och har det någon betydelse för hur det är eller för konflikter som uppstår?

- I personalen?
- Bland klienterna/ni som vistas på avdelningen?

Avslut

Är det något du vill ta upp som vi inte har varit inne på?

Tack för att du ville vara med i studien!

3.2 Intervjuguide personal LVU

Din funktion på institutionen. Kopplat till Trygghetsplanen.

Kan du beskriva dina arbetsuppgifter.

Hur länge har du arbetet med detta? Vad gjorde du innan?

Hur tycker du det är här på avdelningen?

Har du upplevt några situationer du tyckte var hotfulla eller som var våldsamma under din tid här?

- Vad hände?
- Hur upplevde du det?

Har du själv varit inblandad i någon konflikt med någon (om ej kommit i ovan)?

- Vad hände?
- Hur upplevde du det?

Vad är det som skapar konflikter vid avdelningen?

- Mellan ungdomar.
- Mellan personal och ungdomar.
- Vad är vanligast?

Hur arbetar ni i personalen för att minska konflikter vid avdelningen?

Har du varit med om att avskilja en klient någon gång? Lägga ned?

- Vad hände?
- Hur upplevde du det?
-

Hur är det att arbeta på en arbetsplats där det är vanligt med konflikter av detta slag?

Om trygghetsplanen

Hur är arbetet med Trygghetsplanen organiserat? Finns det något som borde förändras i detta?
Har du gjort trygghetsplanen med någon?

- Hur var det att göra den?

Har du tagit del av trygghetsplaner för andra, som du inte gjort själv?

- I vilka sammanhang och hur har det gått till?

Tycker du att personalen följer det klienterna sagt i TP vid en konflikt?

Vad tycker du om att ni arbetar med TP?

Sammansättning

Hur är fördelningen av kvinnor och män i personalen här?

Vad tycker du om det?

Tycker du att det är någon skillnad mellan kvinnor och män i personalen? I hur de hanterar konflikter?

Hur ser det ut med åldersfördelningen och har det någon betydelse för hur det är eller för konflikter som uppstår?

I personalen?

Bland klienterna?

Hur ser det ut med bakgrund, födda i Sverige eller flytt hit osv, och har det någon betydelse för hur det är eller för konflikter som uppstår?

I personalen?

Bland klienterna?

Vad tycker du om att ni arbetar med trygghetsplanen här?

Är det något du vill ta upp som vi inte har varit inne på?

Tack för att du ville vara med i studien!

Stockholms universitet/Stockholm University

SE-106 91 Stockholm

Telefon/Phone: 08 – 16 20 00

www.su.se

**Stockholms
universitet**